

ДІТИ І ВІЙНА В УКРАЇНІ:

**про забезпечення прав дитини у
закладах інституційного догляду та
виховання, що евакуйовані та
перебувають у Республіці Польща**

аналітичний звіт №4
грудень 2022

КИЇВ – 2022

Автори

Дибайло В.Д., Філіпішина А.А., Роман В.В., Андріяш С.П.

Організацію опитування та моніторингові візити до закладів де перебувають діти, евакуйовані до Польщі у зв'язку з війною в Україні здійснювала група експертів із захисту дітей Проєкту, які працюють в Республіці Польща: **Кропивницька М. Е.** кандидат наук з державного управління, **Цирук О. С.**, **Пономаренко С.В.**, **Вершиніна О.С.**, **Кубай Т.В.**, **Тихонова Л.А.**, **Денисенко Ю.П.**, **Войчук С.Г.**, **Волошина О.О.**, **Філіпенко О.В.** Технічна обробка даних – **Павлик В.**

Подяки

Автори висловлюють вдячність за співпрацю, допомогу у зборі даних, консультації щодо методології експертам та працівникам регіонального та українського офісу ЮНІСЕФ, представникам Міністерства соціальної політики України, Національної соціальної сервісної служби України, службам у справах дітей обласних військових адміністрацій, а також керівникам та персоналу закладів за участь в опитуванні та партнерство. Особлива подяка за консультування, підтримку та спільні візити працівників офісу ЮНІСЕФ у Польщі, а також соціальним службам Польщі.

Аналітичний звіт підготовлений експертами Партнерства «Кожній дитині» на виконання завдань проєкту ЮНІСЕФ «Моніторинг потреб та підтримка дітей в умовах війни».

Думки, висловлені у цьому документі, належать виключно авторам, за винятком тих, на які є посилання і не обов'язково відображають офіційну позицію Представництва Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ).

Всі права захищені © 2022

Представництво Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ)
МБО «Партнерство «Кожній дитині»

Зміст

Перелік таблиць, рисунків та вставок	3
Умовні скорочення	4
Вступ	5
1. Методологія моніторингу	7
2. Результати моніторингу	10
2.1. Характеристика закладів та розподіл дітей	10
2.2. Доступ дітей до реалізації прав	15
2.3. Права осіб старше 18 років	27
2.4. Супроводжуючі груп	29
Висновки	32

Додатки А: 354

- А. 1.** Опитувальник для керівників закладів/керівників або супроводжуючих груп дітей, які перемістилися на територію Республіки Польща
- А.2.** Кількісні показники в розрізі типів закладів і категорій дітей в них
- А.3.** Розподіл закладів та дітей в них по воеводствах, типу місцевості, консульських округах України в Республіці Польща
- А.4.** Результати опитування
- А. 5.** Перелік областей, з яких супроводжуючі груп дітей перебувають у Польщі без ротації понад 6 місяців

Перелік таблиць, рисунків та вставок

Рис. 1: Розподіл дітей, які перебували в Польщі у закладах різних типів і форм підпорядкування, станом на 01.12.2022 року	10
Рис. 2: Регіони України, з яких переміщено заклади.....	
Рис. 3: Кількість переміщених закладів та дітей в них, за регіонами.....	
Рис. 4: Кількість дітей на території воєводств Польщі.....	
Рис. 5: Кількість переміщених закладів у воєводствах Польщі, за типом місцевості (<i>сільська місцевість/міська місцевість</i>).....	
Рис. 6: Розподіл відповідей закладів на запитання щодо паспортизації дітей старше 14 років	
Рис. 7: Розподіл відповідей на запитання щодо паспортизації дітей старше 14 років.....	
Рис. 8: Розподіл закладів, в яких діти із переміщених з України закладів інституційного догляду та виховання здобувають освіту	
Рис. 9: Наявність у закладів інституційного догляду та виховання, що евакуйовані та перебувають у Республіці Польща, доступу до мережі Інтернет.....	
Рис. 10: Забезпеченість дітей із закладів інституційного догляду та виховання, що евакуйовані та перебувають у Республіці Польща, гаджетами.....	
Рис. 11: Забезпеченість дітей підручниками	
Рис. 12: Інформація про вибуття дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування....	
Рис. 13: Розподіл відповідей за запитання «Чи було повідомлено про випадки насильства відповідні органи в Україні? Кого саме?»	
Рис. 14: Розподіл відповідей за запитання «Чи вживалися заходи для попередження насильства стосовно дітей? Які саме?»	
Рис. 15: Розподіл відповідей на запитання «Де проживають діти (особи), яким виповнилося 18 років?.....	
Рис. 16: Розподіл супроводжуваних і груп дітей.....	
Табл. 1: Основні дані закладів, евакуйованих до Польщі, за галузевим розподілом, станом на грудень 2022 року.....	10
Табл. 2: Врегулювання обов'язків супроводжуваних.....	29

Умовні скорочення

КМУ	Кабінет Міністрів України
МСП	Міністерство соціальної політики України
МЗС	Міністерство закордонних справ
Нацсоцслужба	Національна соціальна сервісна служба України
Польща	Республіка Польща
ЦСПРД	Центр соціально-психологічної реабілітації дітей
БД	Будинок дитини
СЗОШ	Спеціальна загальноосвітня школа-інтернат
НРЦ	Навчально-реабілітаційний центр
СЖО	Складні життєві обставини
ООП	Особливі освітні потреби

Вступ

Цей аналітичний звіт є результатом виконання завдань проєкту Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) «Моніторинг потреб та підтримка дітей в умовах війни». Проєкт реалізується Міжнародною благодійною організацією «Партнерство «Кожній дитині» у співпраці з Міністерством освіти і науки України, Міністерством охорони здоров'я України та Національною соціальною сервісною службою України (далі – Нацсоцслужба) на замовлення Міністерства соціальної політики України.

З початком повномасштабної агресії РФ проти України мільйони українських дітей вимушені були покинути свої домівки та переміститися до більш безпечних регіонів України або за кордон.

Відповідно до статті 52 Конституції України утримання та виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу. Згідно зі статтею 66 Цивільного кодексу України, якщо над фізичною особою, яка перебуває у навчальному закладі, закладі охорони здоров'я або закладі соціального захисту населення, не встановлено опіку чи піклування або не призначено опікуна чи піклувальника, опіку або піклування над нею здійснює цей заклад.

24 лютого 2022 року постановою КМУ № 166 були внесені зміни до Правил перетинання державного кордону громадянами України, затверджених постановою КМУ від 27.01.1995 року № 57 (далі – постанова 57), якими передбачено, що виїзд за межі України дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, які не досягли 18-річного віку та проживають або зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування, здійснюється у супроводі законного представника або іншої уповноваженої ним особи та за наявності паспорта громадянина України або свідоцтва про народження дитини та наказу директора закладу/установи, де проживали/перебували діти, або особи, яка його заміщує, про виїзд дітей за межі України.

З метою збереження життя та здоров'я дітей у перші дні воєнного вторгнення РФ на територію України керівники закладів, в яких на вихованні перебували діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, а також діти в складних життєвих обставинах, самостійно приймали рішення про переміщення (евакуацію) дітей у складі однієї або кількох груп, в тому числі і за кордон. Цей процес здебільшого був некерованим з боку державних органів та відбувався на запрошення іноземних неурядових організацій. Відтак, не виявлялось можливим перевірити безпечність умов розміщення дітей приймаючою стороною, спроможність задовольнити базові потреби дітей та їх найкращі інтереси.

Наразі змінами до пункту 2⁻³ постанови 57, внесеними згідно з постановою КМУ від 12.03.2022 року № 264 «Про внесення змін до Правил перетинання державного кордону громадянами України», ситуацію дещо виправлено та посилено систему контролю та безпеки щодо виїзду дітей, зарахованих до різного типу закладів, за кордон.

Зокрема, крім наказу керівника закладу, необхідне письмове погодження за підписом голови або заступника голови обласної військової адміністрації (засвідченого печаткою) про дозвіл на виїзд за межі України дітей, погодженого з Нацсоцслужбою. У разі неможливості отримати таке погодження обласної військової (військово-цивільної) адміністрації, дозвіл на виїзд за межі України дітей за запитом директора закладу/установи, де проживали/перебували діти, надає Нацсоцслужба.

Також вимагається запрошення установ, організацій різних типів та форм власності, які уповноважені державою остаточного перебування дітей або органами місцевого самоврядування такої держави на здійснення заходів щодо прийому та супроводу дітей з інших країн. У запрошенні зазначається держава остаточного перебування дітей, кількість та категорія дітей, умови їх перебування, відповідальна організація, яка буде супроводжувати дітей протягом усього періоду їх перебування за межами України, гарантії щодо повернення дітей на територію України.

Продовження процесу унормування переміщення (евакуації) організованих груп дітей за межі України віднайшло своє відображення у постанові КМУ від 27.03.2022 року № 385 (із змінами, внесеними згідно з постановою КМУ № 580 від 10.05.2022 року) «Деякі питання тимчасового переміщення (евакуації) дітей та осіб, які проживають або зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування, в умовах воєнного стану, та затвердженого вищевказаною постановою Порядку тимчасового переміщення (евакуації) та забезпечення умов перебування на території України, де не ведуться бойові дії, або за межами України дітей та осіб, які проживають або зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування» (далі – постанова КМУ № 385).

Зокрема, згідно з цими змінами врегульовані питання формування груп для евакуації, права та обов'язки супроводжуючих, формування кількості супроводжуючих із розрахунку до кількості дітей та стану їх здоров'я. Також супроводжуючі особи були обмежені у праві від'їжджати (змінювати) місце тимчасового перебування дітей у разі їх перебування за межами України без погодження з Нацсоцслужбою та інші питання.

За даними Нацсоцслужби, на початок 2022 року в Україні налічувалось 722 заклади інституційного догляду та виховання дітей (школи-інтернати, будинки дитини, дитячі будинки-інтернати, центри соціально-психологічної реабілітації дітей, притулки для дітей, спеціальні школи тощо), в яких цілодобово перебувала 48 071 дитина, у тому числі 7926 дітей з інвалідністю та 6224 дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування.

Станом на 30.11.2022 року за межами України перебуває 2337 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які евакуйовані із закладів у складі організованих груп.

Найбільше дітей переміщено до таких країн, як Республіка Польща, Німеччина, Туреччина, Італія, Австрія та Румунія. Наприклад, лише до одного польського містечка Осса евакуйовано 639 дітей з 25-ох закладів освіти та центрів реабілітації (більшість дітей мали статус дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування). Дітей розмістили в одному з готельних комплексів на віддаленій від інфраструктури території.

За інформацією, яка надходить до Нацсоцслужби, поширюється через ЗМІ та соцмережі, в ряді закладів виникають проблеми, пов'язані із забезпеченням належних умов утримання та проживання дітей, організацією їх навчання, наданням медичних та реабілітаційних послуг, а також виконанням персоналом своїх функцій тощо. Подекуди з'являються питання взаємодії з уповноваженими органами приймаючої сторони. Насамперед це стосується необхідності проходження судової процедури із призначення законного представника дітей відповідно до законодавства Польщі.

Мета дослідження

Метою стало вивчення рівня задоволення базових потреб дітей-вихованців закладів інституційного догляду та виховання, які перемістилися до Польщі, стану забезпечення їхнього права на сім'ю, громадянство, освіту, медичне забезпечення, виявлення проблемних питань у реалізації дітьми зазначених прав та потреб.

Завдання дослідження

Завдання були визначені задля досягнення мети та полягали в:

- проведенні моніторингу стану забезпечення прав та найкращих інтересів дітей-вихованців закладів інституційного догляду та виховання, громадян України, які наразі перебувають за кордоном в Польщі;
- сприянні в задоволенні виявлених потреб та усуненні проблемних питань, що перешкоджають реалізації дітьми своїх прав, шляхом надання рекомендацій органам, відповідальним за прийняття рішень, а також пропозицій щодо удосконалення нормативно-правових актів.

1. Методологія моніторингу

Для реалізації мети та завдань дослідження було залучено:

- групу ключових експертів Проєкту, які є авторами цього звіту;
- експертів-консультантів захисту прав дітей, які від імені Проєкту працюють в Республіці Польща та надають підтримку дітям та сім'ям з дітьми, а також здійснили моніторингові візити до евакуйованих закладів, зустрілися з їх вихованцями та супроводжуючими особами, організували заповнення опитувальників;
- керівників закладів, супроводжуючих осіб, які евакуйовані разом із дітьми із закладів та працюють у Польщі.

Задля здійснення глибинного аналізу ситуації, визначення проблем, що пов'язані із забезпеченням прав дітей на громадянство, освіту, медичне забезпечення, надання дітям психологічних, соціальних та інших послуг, розроблено два опитувальника за формами, запропонованими Нацсоцслужбою (Компонент 1) та експертами-консультантами (Компонент 2).

Компонент 1. Опитувальник передбачає збір персоніфікованої інформації про кожну дитину в розрізі закладів за двома блоками:

- 1) вік, статус, місце проживання/перебування дитини до евакуації, заклад до якого дитина зарахована, дані про супроводжуючу дитину особу та законного представника, визначеного польською стороною, інформація про перебування на консульському обліку, дата і підстави вибуття із закладу;
- 2) потреби дітей та супроводжуючого персоналу щодо медичних препаратів, засобів медичної/фізичної реабілітації, засобів гігієни, одягу, взуття, необхідність психологічної допомоги та вузьких спеціалістах (реабілітолог, ерготерапевт, логопед та ін.), іншої допомоги, необхідної для покращення функціонування закладу. Компонент реалізовувався шляхом відвідування закладів, вивчення ситуації за місцем їх розташування.

Компонент 2. Анкета-опитувальник для керівників закладів/керівників або супроводжуючих груп дітей, які перемістились на територію Польщі, в розрізі закладів за двома блоками інформації (**Додаток 1**):

- 1) дані щодо місцевості розташування на території Польщі (сільська чи міська), кількість дітей за віковими категоріями (від 0-6; 7-14; 15-18; 18+), стать (хлопчики/дівчатка), кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, кількість дітей, які перебувають на обліку з усиновлення, кількість дітей з інвалідністю;
- 2) забезпечення окремих прав дітей:

право на достатній життєвий рівень (харчування, в т. ч. дієтичне, доступ до питної води, побутові умови, наявність площі для навчання, дозвілля, наявність опалення в приміщенні, кратність переміщень всередині Польщі, адаптація та інтеграція дітей з урахуванням мовного бар'єру; віддаленість перебування від батьків, родичів, знайомих; ізоляція проживання; обмеженість переміщення);

захист від усіх форм насильства (наявність та фіксація випадків за видами проявів насильства щодо дітей, комунікація з правоохоронними органами, соціальними службами Польщі та України, консульською установою; заходи, що вживалися за випадком, наявність фактів притягнення до відповідальності кривдників);

право на освіту (доступ та охоплення навчанням в українських та польських закладах освіти, засоби довозення до закладів освіти, доступ у дітей до інтернет-зв'язку, забезпеченість гаджетами, українськими підручниками, доступ до інклюзивного навчання та дошкільної освіти, долучення дітей до розвивальних заходів, занять у спортивних секціях, культурних заходів);

право на сім'ю (підтримка родинних стосунків, наявність випадків розшуку переміщених дітей батьками або родичами, возз'єднання дітей з батьками, іншими законними представниками, передавання дітей опікунам/піклувальникам, прийомним батькам, батькам-вихователям, усиновлювачам);

право на громадянство (документування дітей, які досягли віку 14 років, паспортом громадянина України, ознайомлення із процедурою оформлення паспортного документу, включення консульських установ в процедуру документування тощо);

дотримання прав осіб, яким виповнилось 18 років (документування, відрахування із особового складу закладів, право на освіту і роботу, право на достатній життєвий рівень, оформлення соціальних виплат та документів);

права супроводжуваних осіб (юридичне оформлення відрядження, право на відпочинок та матеріальну винагороду за працю, ротація, підтримка зв'язку із керівництвом закладу з боку української сторони, методична та психологічна допомога та інше).

Опитування за цим компонентом здійснювалось в онлайн форматі. Керівникам закладів була надана можливість самостійно заповнити відповідний опитувальник.

Зазначені опитувальники створили можливості для детального вивчення стану забезпечення прав українських дітей за кордоном, визначення їхніх потреб, що у свою чергу дозволяє сформулювати відповідні пропозиції для органів влади, міжнародних партнерів щодо подальшого надання необхідної допомоги та підтримки дітям та супроводжуваним особам.

Опитування за Компонентом 1 та Компонентом 2 проводилися послідовно.

Звертаємо увагу, що цей звіт є першим в Україні узагальненим матеріалом щодо забезпечення прав українських дітей, які перемістилися за кордон. Уперше дослідження проводилося експертами-консультантами безпосередньо на території Польщі.

Під час реалізації завдань дослідження особливо важливим стало налагодження контакту й доброзичливих, довірливих відносин між експертами-консультантами, працівниками консульських установ України в Польщі, вихованцями закладів, їх супроводжуваними особами, керівниками закладів та органами влади, благодійними організаціями в Польщі.

При підбитті підсумків і узагальненні інформації за результатами застосування даної методології експерти виявили певні особливості, які хоча і не впливають на відображення загальної ситуації, проте заслуговують на увагу. Зокрема:

- кількість дітей в СЖО може відрізнятись, оскільки не всі заклади надали інформацію за цим критерієм;
- не всі представники закладів володіли/надавали інформацію про перебування дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, на обліку з усиновлення;
- не всі представники закладів володіли/надавали інформацію про підтримку дітьми родинних стосунків, наявність у них братів та сестер;
- кількість дівчаток і хлопчиків може відрізнятись, оскільки точну кількість дітей за статтю вирахувати не вдалось через недостатність персональної інформації по кожній дитині;
- кількість закладів, які мають доступ до мережі Інтернет, та кількість закладів, у яких діти забезпечені гаджетами, може відрізнятись через те, що не всі заклади надали відповідну інформацію;
- Комунальний заклад «Центр соціально-психологічної реабілітації дітей Одеської міської ради Одеської області» розділений: частина дітей перебуває в містечку Осса і частина в м. Фромборк. Усі діти і сам заклад був врахований за місцем розташуванням в Осса;

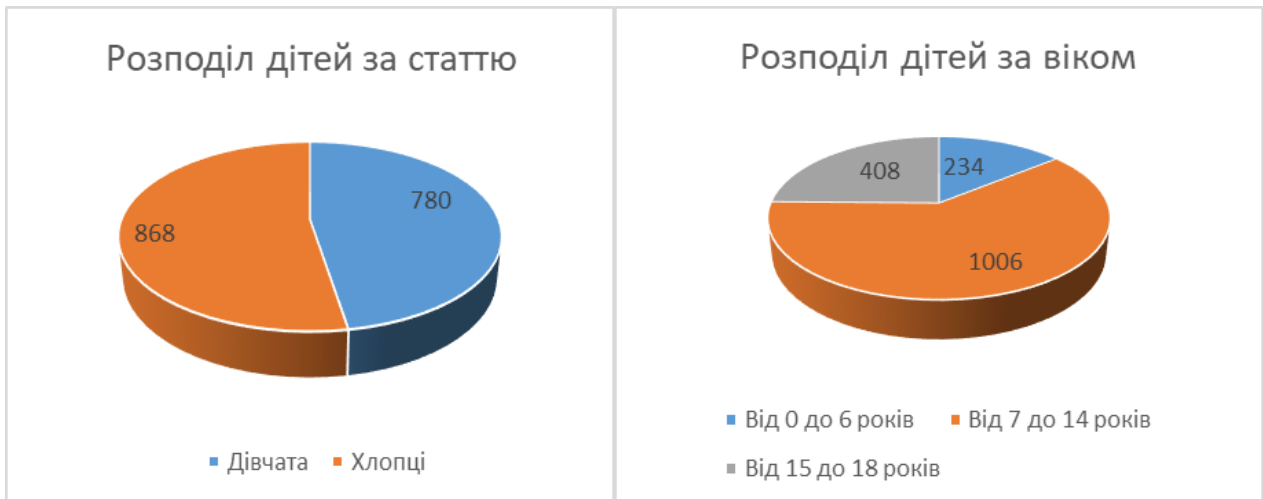
- Комунальний заклад Запорізької обласної ради «Гуляйпільська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат» розділений: частина дітей перебуває у Західнопоморському воєводстві (Гданський консульський округ), а частина в Лодзьському воєводстві (Варшавський консульський округ). Усі діти і сам заклад був врахований у Західнопоморському воєводстві (Гданський консульський округ).

2. Результати моніторингу

2.1. Характеристика закладів та розподіл дітей

Станом на 1 грудня 2022 року в Польщі перебувало **79 закладів** різних типів та форм підпорядкування, в яких налічується **1648 дітей**. З них **780 дівчаток** та **868 хлопчиків**. За віком – **234** дитини від **0 до 6 років**; **1006** дітей від **7 до 14 років**; **408** дітей від **15 до 18 років**.

Рис. 1: Розподіл дітей, які перебували в Польщі у закладах різних типів і форм підпорядкування, станом на 01.12.2022 року

Джерело: За даними Р4ЕС/UNICEF, 2022

За типами переміщених закладів **найбільше спеціальних шкіл (шкіл-інтернатів) – 22 заклади або 28 %** від загальної кількості. Другими за кількістю є центри соціально-психологічної реабілітації дітей (ЦСПРД) – 18 або 22,7 %, третіми – навчально-реабілітаційні центри (НРЦ) – 10 або 12,6 %. Далі розподіл за типами переміщених закладів такий: ліцеї – 6; дитячі будинки – 5; ПТУ, дитячі будинки-інтернати, приватні заклади – по 3; гімназії, будинки дитини, спеціалізована школа (школа-інтернат) – по 2; центр підтримки для дітей та сімей, притулок та школа-інтернат для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, – по 1 закладу.

За галузевим розподілом у Польщу було евакуйовано 51 заклад системи освіти, 23 – соціального захисту, 2 – охорони здоров'я й 3 приватні заклади.

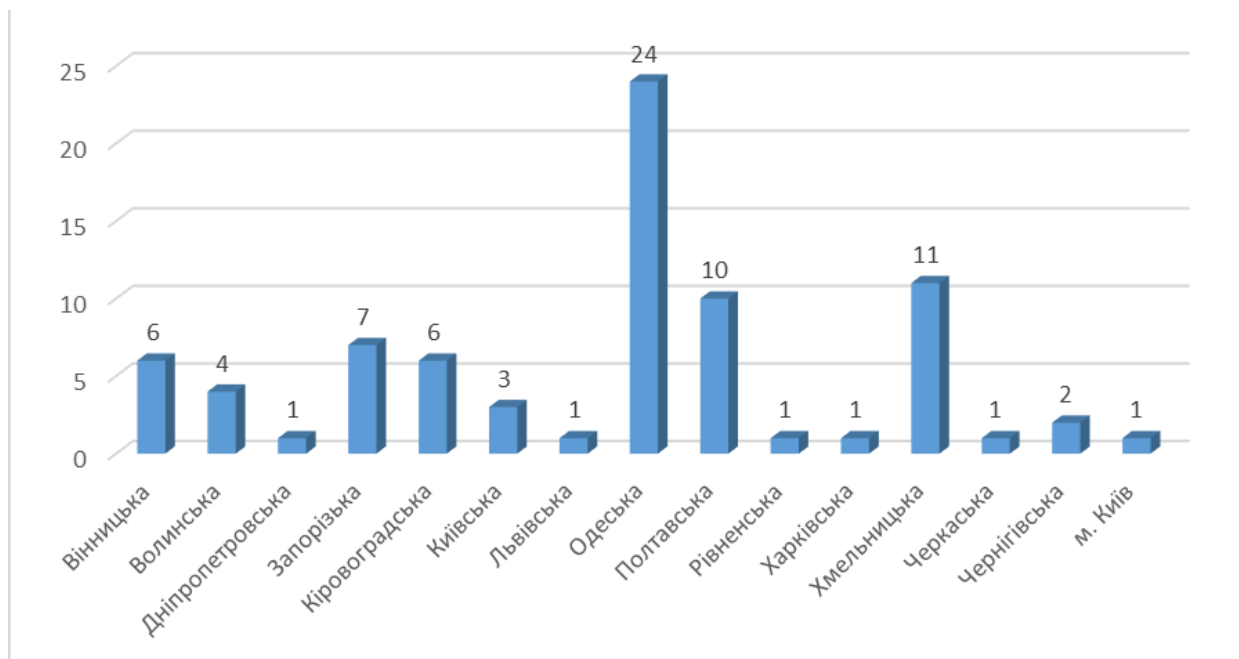
Табл. 1: Основні дані закладів, евакуйованих до Польщі, за галузевим розподілом, станом на грудень 2022 року

	Кількість закладів	Кількість дітей	Діти-сироти, діти позбавлені батьківського піклування	Діти з інвалідністю
Освіта	51	909	668	138
Соціальний захист	23	573	281	40
Охорона здоров'я	2	114	79	16
Приватні заклади	3	52	21	1

Джерело: За даними Р4ЕС/UNICEF, 2022

Найбільше закладів переміщено із Одеської області – 24, Хмельницької – 11, Полтавської – 10, Запорізької – 7, Вінницької – 6, Кіровоградської – 6, Волинської – 4, Київської – 3, Чернігівської – 2, Рівненської, Черкаської, Дніпропетровської, Львівської, Харківської областей та м. Києва – по 1 закладу.

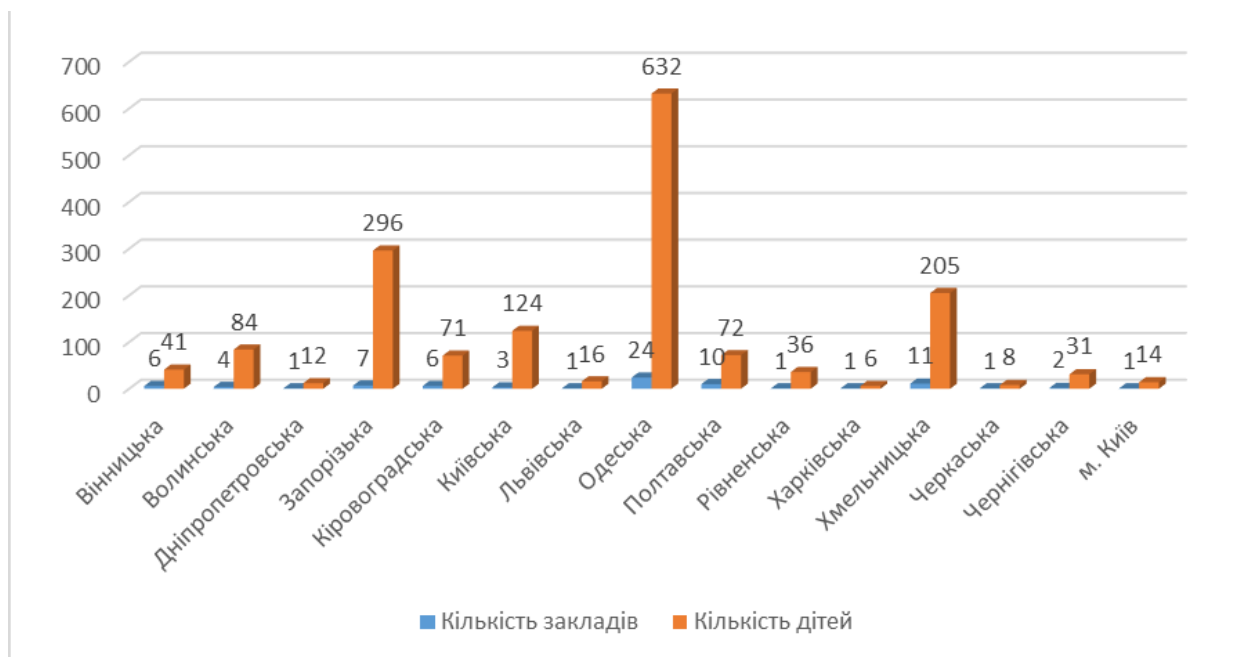
Рис. 2: Регіони України, з яких переміщено заклади

Джерело: За даними Р4ЕС/UNICEF, 2022

Утім, кількість переміщених із регіонів закладів та кількість дітей в них не є пропорційними. Наприклад, якщо у 24 закладах Одеської області перебуває 632 дитини, то в 11 закладах Хмельницької області – 205 дітей, в 10 закладах Полтавської області лише 72 дитини, а в 7 закладах Запорізької області – 296 дітей. У трьох закладах Київської області перебуває 124 дитини.

Рис. 3: Кількість переміщених закладів та дітей в них, за регіонами

Джерело: За даними Р4ЕС/UNICEF, 2022

Переважну більшість дітей із 1648 становлять **діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, – 1049 осіб (63,6 %)**. Це найбільша за чисельністю група дітей вказаної категорії із переміщених за межі України у порівнянні з іншими країнами.

Як зазначалось вище, за даними Нацсоцслужби, станом на 30.11.2022 року за межі України у складі закладів евакуйовано 2337 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Таким чином, на території Польщі зосереджено 44,8 % від усіх евакуйованих у складі закладів дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Частка дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, серед переміщених закладів є неоднаковою і коливається від 40 до 100 %. Наприклад, із 6 евакуйованих до Польщі закладів Вінницької області діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, становлять 100 %. Така сама ситуація і в переміщеному закладі із Черкаської області. Від 70 до 100 % дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, знаходиться в закладах Полтавської, Чернігівської, Київської, Кіровоградської областей. Від 40 до 70 % дітей вказаної групи у складі закладів Запорізької, Рівненської, Волинської, Хмельницької, Дніпропетровської, Львівської, Одеської областей та м. Києва.

На жаль, не всі заклади володіють та надали інформацію про перебування дітей на обліку з усиновлення. Інформація про наявність підстав для усиновлення надійшла лише стосовно **341 дитини або 32,5 %** із загальної кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

За станом здоров'я (інвалідності) також наявна неоднорідність груп. Є групи, в яких немає дітей з інвалідністю, а є групи, що складаються стовідсотково із дітей з інвалідністю. Наприклад, найчисельніша група дітей із Одеської області (25 закладів) у своєму складі має 42 дитини з інвалідністю із 639 дітей, що становить 6,5 %. У складі закладів із Чернігівської, Рівненської, Львівської областей та м. Києва діти з інвалідністю відсутні.

Натомість, у складі груп дітей із Вінницької та Кіровоградської областей діти з інвалідністю становлять третину. Хоч і малочисельні (від 6 до 12 дітей) групи із Харківської та Дніпропетровської областей на 100 % складаються із дітей з інвалідністю.

Моніторингом встановлено, що загалом **195 дітей (12%) мають інвалідність**. Об'єктивним фактором є те, що найбільша кількість дітей з інвалідністю знаходиться в таких типах переміщених закладів, як СЗОШІ (95) та дитячі будинки-інтернати (35).

Окрему увагу слід приділити питанню обліку дітей, які перебувають в складних життєвих обставинах (**СЖО**). Лише **224 дитини** із загальної кількості таких дітей **перебувають на обліку**. Проте, відповідно до законодавства, зокрема Порядку забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають в складних життєвих обставинах, у тому числі дітей, які постраждали від жорстокого поводження, затвердженого постановою КМУ від 01.06.2020 року № 585, складні життєві обставини, в яких перебуває дитина, – умови, що негативно впливають на життя дитини, стан її здоров'я та розвиток (інвалідність, тяжка хвороба, безпритульність, перебування у конфлікті із законом, залучення до найгірших форм дитячої праці, залежність від психотропних речовин, інші види залежності, жорстоке поводження, зокрема домашнє насильство, у тому числі у разі, коли кривдником є дитина, ухилення батьків, осіб, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків, **обставини** стихійного лиха, техногенних аварій, катастроф, **воєнних дій чи збройних конфліктів** тощо), встановлені за результатами оцінювання потреб дитини та її сім'ї у соціальних послугах.

Наразі діти, які у складі закладів перемістились за кордон, пережили обстріли, можливу втрату чи розлучення з близькими, необхідність дуже швидко виїжджати у невідомому напрямку, зміну обстановки та дорослих, які ними опікувались, зазнали мовного бар'єру, змушені по-новому соціалізуватися в іноземній державі тощо. Враховуючи ці обставини, необхідно було здійснити оцінку потреб таких дітей на предмет наявності ознак СЖО.

Натомість охоплення обліком всього 13,5 % дітей може свідчити про втрату комунікації працівників органів опіки та піклування із переміщеними закладами на предмет обміну інформацією щодо психотравми дітей через війну, відсутність взаємодії та роботи суб'єктів виявлення та/або організації соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, тощо.

Про наявність проблем, що виникають у групах переміщених дітей, може свідчити, наприклад, той факт, що 25 дітей із закладів різного типу та різних регіонів розміщення у Польщі направлено до виправних закладів за скоєння протиправних дій. Більшість дітей – це учні гімназії. Також до виправних закладів потрапили діти із центрів соціально-психологічної реабілітації дітей (6 дітей), спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату (3 дитини), центру соціальної підтримки дітей та сімей (3 дитини).

Відомо, що деякі діти перебувають у виправному закладі з квітня 2022 року. Проте, причини, правові підстави, терміни та умови перебування там дітей встановити не вдалось. Також не відомо, чи отримують діти необхідну юридичну допомогу. Це питання потребує особливого контролю з боку органів влади України та їхнього контакту із Польською Стороною.

Окрім дітей у складі організованих переміщених груп, у Польщі перебувають **особи у віці 18+. Загалом їх 83**. Найбільшу частку (59 осіб) становлять вихованці трьох переміщених дитячих будинків-інтернатів, що мають у своєму складі молодіжні відділення.

Відповідно до постанови КМУ № 385 формування груп дітей та осіб із супроводжуваними особами здійснюється з розрахунку одна супроводжувача особа не більше ніж на 15 дітей/чотири дитини з інвалідністю.

Для супроводження інших категорій осіб (у тому числі повнолітніх осіб) кількість супроводжуваних осіб визначається керівником закладу з урахуванням стану здоров'я та здатності таких осіб піклуватися про себе.

Проте, розрахунок кількості супроводжуваних не враховує наявності таких обставин, як перебування дитини в складних життєвих обставинах, вік та стать дитини (Наприклад, коли може йтися про групу хлопчиків підліткового віку, які перебувають на обліку СЖО через скоєне насильство).

Зведені кількісні показники в розрізі типів закладів і категорій дітей в них наведені у **Додатку 2**.

На території Польщі заклади розміщені в 11 воєводствах і охоплюються усіма консульськими округами України, що дислокуються на території цієї держави.

Рис. 4: Кількість дітей на території воєводств Польщі

Джерело: За даними Р4ЕС/UNICEF, 2022

Найбільше закладів розміщено в Лодзьському воєводстві (Варшавський консульський округ) – 28, в яких загалом 715 дітей; Поморському воєводстві (Гданський консульський округ) – 24 заклади, в яких 441 дитина; Сілезькому воєводстві (Краківський консульський округ) – 10 закладів, в яких 153 дитини, Нижньосілезькому воєводстві (Вроцлавський консульський округ) – 8, в яких 124 дитини.

Переважно розміщення здійснюється в сільській місцевості – 48 закладів із 79. У містах розмістили 31 заклад.

Рис. 5: Кількість переміщених закладів у воєводствах Польщі, за типом місцевості (сільська місцевість/міська місцевість)

* сільська місцевість/міська місцевість

Джерело: За даними Р4ЕС/UNICEF, 2022

Зведені дані щодо розподілу закладів та дітей в них у воєводствах, за консульськими округами та за перебуванням дітей на консульському обліку наведені у [Додатку 3](#).

2.2. Доступ дітей до реалізації прав

Право на громадянство

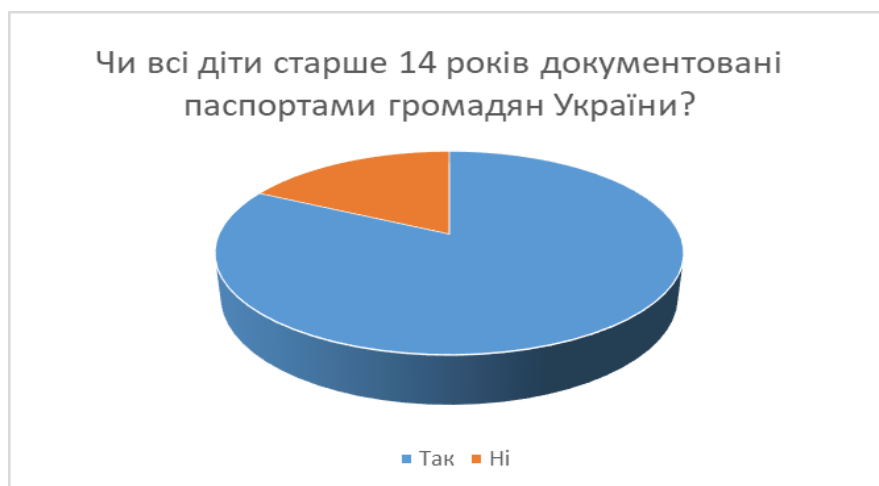
Статтею 8 Конвенції ООН про права дитини передбачено гарантію дитини на повагу та забезпечення її права на громадянство.

Відповідно до статті 21 Закону України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» паспорт громадянина України є документом, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України. Кожен громадянин України, який досяг чотирнадцятирічного віку, зобов'язаний отримати паспорт громадянина України.

10 червня 2022 року постановою Кабінету Міністрів України затверджено Порядок реалізації експериментального проекту щодо оформлення паспорта громадянина України та паспорта громадянина України для виїзду за кордон громадянам України, які перебувають за межами України. На виконання вказаного нормативно-правового акта представництва державного підприємства «Документ» у Польщі надають, зокрема, послугу з оформлення паспорта громадянина України (у формі ID-картки).

З метою з'ясування ситуації з дотриманням права дітей на громадянство опитаним особам було поставлено запитання «Чи всі діти старше 14 років документовані паспортами громадян України?». Майже 77 % закладів, які надали відповіді, повідомили про наявність у них дітей старше 14 років, які не мають паспортів громадян України.

Рис. 6: Розподіл відповідей закладів на запитання щодо паспортизації дітей старше 14 років

Джерело: За даними Р4ЕС/UNICEF, 2022

Більшість відповідей про відсутність паспортів у дітей старше 14 років надали центри соціально-психологічної реабілітації дітей (31 %) та спеціальні школи (школи-інтернати) (21 %). Однак, доцільно зазначити, що у цих двох типах закладів перебуває найбільша кількість дітей, охоплених дослідженням.

З'ясовано, що оформлення паспорта громадянина України потребують не тільки діти віком 14-15 років, а й ті, кому має виповнитись 18 років найближчим часом або вже виповнилось 18 років. Точний віковий розріз дітей, які потребують оформлення паспорта громадянина України, встановити не вдалось через те, що не всі заклади надали повну інформацію про потреби дітей у паспортизації.

На запитання «Чи знаєте ви процедуру отримання паспорта громадянина України?» 84 % закладів відповіли, що процедура їм відома.

На запитання «Чи звертались ви до консульських установ України по допомогу в оформленні дитині паспорта громадянина України?» 28 % опитаних повідомили, що звертались, відповідно 72 % відповіли негативно. При цьому серед тих, хто звертався по допомогу до консульської установи, 6 % закладів зазначили, що відповіді або допомоги вони не отримали. Зокрема, на це вказали заклади, що знайшли прихисток на території Краківського та Гданського консульського округів ([Додаток 4.1](#)).

Рис. 7: Розподіл відповідей на запитання щодо паспортизації дітей старше 14 років

Представники одного із закладів, у якому проживають діти та особи старше 18 років з інвалідністю, повідомили, що оформлення паспортів є ускладненим, враховуючи діагнози вихованців, неможливість зареєструватись через електронну чергу та значну відстань між місцем розміщення закладу та місцем оформлення паспортів

Джерело: За даними Р4ЕС/UNICEF, 2022

Вказане свідчить про необхідність посилення роботи із супроводжуючими особами/керівниками закладів щодо їхніх повноважень у питанні отримання паспортів дітьми, які досягли 14 років. Крім того, відповідна інформаційна підтримка має бути забезпечена і з боку консульств України на території Республіки Польща.

Паспортизація дітей та осіб старше 18 років є важливим кроком на шляху повернення їх в Україну. Відсутність паспорта громадянина України ускладнює процедуру ідентифікації особи та спричиняє труднощі при перетині українського кордону.

Порядком тимчасового переміщення (евакуації) дітей та осіб, які проживають або зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування, в умовах воєнного стану, затвердженим постановою КМУ від 27.03.2022 року № 385, що після прибуття дітей та осіб до місця тимчасового перебування за межами України керівник закладу

або уповноважена ним супроводжуюча особа зобов'язані звернутися протягом доби до консульської установи України у державі тимчасового перебування для взяття дітей та осіб на тимчасовий консульський облік (пункт 15).

Відповідні норми були передбачені також змінами, внесеними 10 вересня 2022 року до Правил перетинання державного кордону громадянами України (затверджені постановою КМУ від 27.01.1995 року № 57). Зокрема, встановлено, що після прибуття дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей, які не досягли 18-річного віку та не належать до категорії дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, але які зараховані до закладів різних типів, форм власності та підпорядкування на цілодобове перебування, влаштовані до сімей патронатних вихователів, дітей, які не досягли 16-річного віку, в супроводі одного з батьків, баби, діда, повнолітніх брата, сестри, мачухи, вітчима або інших осіб, уповноважених одним з батьків, до держави остаточного перебування особи, що супроводжують дітей, зобов'язані протягом семи робочих днів звернутися до закордонної дипломатичної установи України в державі перебування для постановки їх на тимчасовий консульський облік.

Закордонна дипломатична установа України, у свою чергу, зобов'язана через МЗС поінформувати Міністерство соціальної політики (МСП) та Нацсоцслужбу про взяття дітей на консульський облік.

З метою з'ясування реалізації вказаних норм у дослідженні було поставлено запитання «Чи перебувають діти на консульському обліку?». Відповіді показали, що **абсолютна більшість дітей перебувають на консульському обліку – 1 585 дітей** (із 1 648) (Додаток 4.2).

При цьому під час опитування з'ясовано, що в певних закладах діти не поставлені на консульський облік через те, що тимчасовий представник не був обізнаний про потребу та саму процедуру постановки та такий облік. Моніторами Проекту роз'яснено процедуру консульського обліку дітей.

Крім того, із отриманої інформації вбачається, що діти, які перебувають у виправному закладі (Zakład Poprawczy w Ostrowcu Świętokrzyskim), на консульський облік не були поставлені на момент проведення опитування. Чи перебувають на відповідному обліку ці діти наразі сказати неможливо, оскільки виправний заклад не передбачений як об'єкт моніторингу у поточному дослідженні. Цей факт потребує особливого контролю, адже і представникам консульських установ, і органам державної влади України має бути відомо про перебування таких дітей у Польщі та поміщення їх до закладу закритого типу.

Загалом завдяки сприяння моніторів Проекту **на консульський облік було поставлено 141 дитину, з яких 100 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування**. Це діти із переміщених закладів, що дислокуються на території Гданського та Вроцлавського консульських округів.

Право на освіту

Заклади, які перемістились до Республіки Польща, стикнулись із складнощами забезпечення права їх вихованців на освіту.

З одного боку, Україна створила можливості для продовження здобуття освіти в українських закладах освіти в режимі онлайн (навіть для тих, хто перемістився за кордон). З іншого – законодавство Республіки Польща встановлює обов'язковість початкової та середньої освіти для дітей на своїй території. Виникає питання: яку освіту мають здобувати українські діти – за українською чи польською програмами?

У Польщі обов'язкова освіта охоплює дітей від 7 до 18 років, вона є безкоштовною. Тому українські діти, які перебувають на території Польщі, повинні обов'язково здобувати освіту в польських закладах. Українські діти можуть навчатися в польських школах незалежно від володіння польською мовою. Для українських дітей польські школи в регіонах країни організовують додаткові безкоштовні уроки з вивчення польської мови.

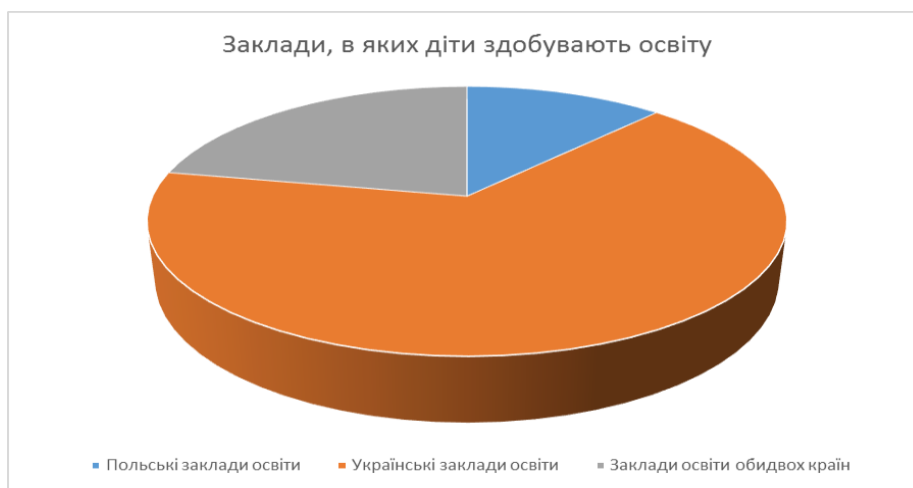
У цілому польська сторона, волонтери та інші благодійні організації докладають зусиль щодо створення для дітей необхідних умов для навчання. Як приклад, за сприяння Порталу "DomyDziecka.org"(далі-Портал) на чолі з засновником Хмарою Павлом, дітей із 4 спеціальних шкіл Вінницької області (Ситковецької, Піщанської, Самгородської, Брацлавської) та Вороновицького ПТУ № 14, які проживають спільно, забезпечено засобами для навчання: ноутбуками і всіма необхідними канцтоварами. Крім того, діти охоплені позашкільною освітою, відвідують такі гуртки, як: футбол, хореографія, екотуризм, тхеквондо, скеледром, гра на гітарі, образотворче мистецтво, для дітей організовані психологічний супровід, доготерапія та іпотерапія.

Однак, як засвідчив моніторинг, не усі діти-вихованці закладів, що перемістились, навіть за таких умов відвідують польські заклади освіти. Значна частина переміщених закладів намагаються організувати навчання онлайн в українських закладах освіти.

Діти із 12 % опитаних закладів навчаються в польських закладах освіти, майже 66 % – в українських закладах освіти, 22 % – в закладах освіти обидвох країн (**Додаток 4.3**).

Польські заклади освіти відвідують 100 % дітей із благодійних центрів.

Рис. 8: Розподіл закладів, в яких діти із переміщених з України закладів інституційного догляду та виховання здобувають освіту

Джерело: За даними Р4ЕС/UNICEF, 2022

Наприклад, в містечку Осса розташовано 24 українські заклади. Всі діти навчаються в українських школах онлайн, проте не інтегровані та не відвідують польські навчальні заклади.

Різні тенденції щодо вибору закладу освіти, форми навчання можуть бути спричинені кількома факторами або їх сукупністю. Зокрема, це: складнощі в адаптації дітей в новому середовищі, пристосуванні до нового місця проживання; зміни умов життя; неспроможність/незнання адміністрації закладів, осіб, які супроводжують дітей, шляхів здобуття освіти в іншій країні, а також відсутність контролю за зарахуванням дітей до закладів освіти з боку польської влади.

З цією метою в Польщі зареєстровано законопроект, відповідно до якого будуть запроваджені перевірки відвідування українськими дітьми польських закладів освіти. Зазначене

обґрунтовується тим, що у разі невідвідування дитиною школи, виникають сумніви щодо її благополуччя. Відтак, українській стороні варто бути готовою до нових законодавчих реалій в питанні контролю за умовами перебування дітей у Польщі.

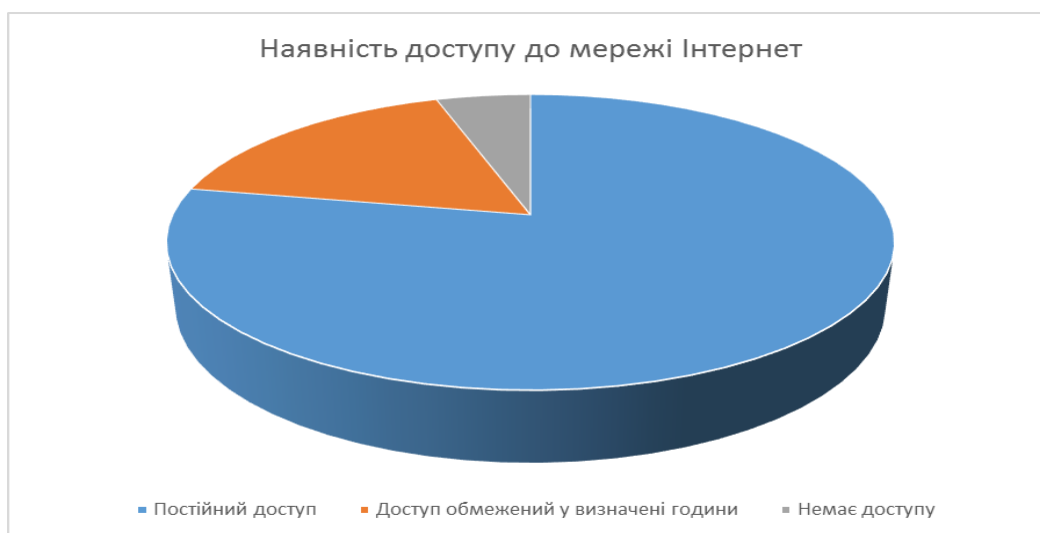
Водночас факт онлайн навчання дітей в українських закладах освіти ще не є гарантією високої якості надання освітніх послуг. Під час моніторингу було виявлено низку проблем, які перешкоджають реалізації права на освіту вихованців закладів, що перемістились до Польщі.

По-перше, це відсутність мережі Інтернет та гаджетів.

Доступність української освіти потребує засобів для приєднання дітей до онлайн уроків: доступ до мережі Інтернет та гаджетів. За результатами моніторингу, 78 % закладів мають постійний доступ до мережі Інтернет. Майже 5 % закладів немає доступу до Інтернету. Доступ до мережі обмежений у визначені години у 17 % закладів (Додаток 4.4).

Відсутній доступ до мережі Інтернет в будинках дитини та дитячих будинках-інтернатах. Недостатній рівень доступу до мережі Інтернет у 9 закладах освіти та 5 ЦСПРД.

Рис. 9: Наявність у закладів інституційного догляду та виховання, що евакуйовані та перебувають у Республіці Польща, доступу до мережі Інтернет

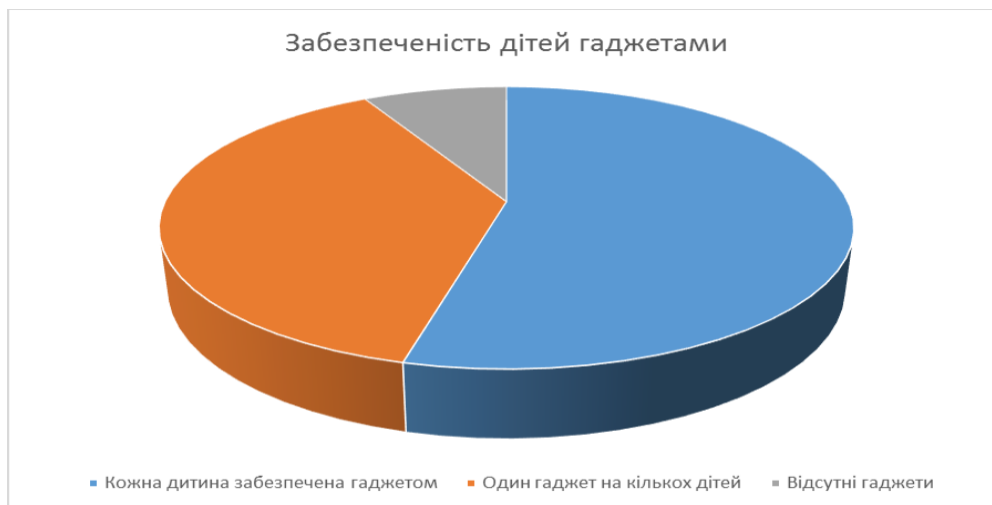

Джерело: За даними Р4ЕС/UNICEF, 2022

За таких умов діти не можуть одночасно підключатись до онлайн уроків, а змушені обирати, хто з них буде навчатись цього разу.

У 54 % закладів кожна дитина забезпечена гаджетом, у майже 38 % закладів – один гаджет на кількох дітей. У майже 8 % закладів у дітей відсутні гаджети, а відтак і технічні можливості для навчання онлайн (Додаток 4.5).

Рис. 10: Забезпеченість дітей із закладів інституційного догляду та виховання, що евакуйовані та перебувають у Республіці Польща, гаджетами

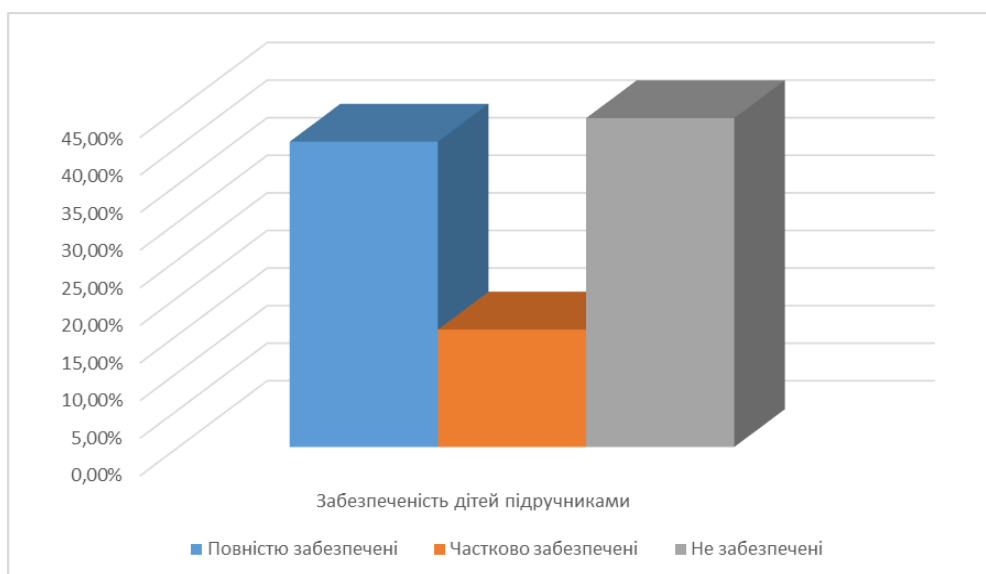

Джерело: За даними Р4ЕС/UNICEF, 2022

По-друге, відсутність друкованих/електронних підручників.

Майже 60 % закладів, охоплених моніторингом, повідомили про потребу в забезпеченні дітей підручниками (Додаток 4.6).

Рис. 11: Забезпеченість дітей підручниками

Джерело: За даними Р4ЕС/UNICEF, 2022

Зазначена проблема може бути наслідком попередньої, оскільки через брак гаджетів користуватися підручниками в електронній формі складно. Роздрукувати підручники з усіх предметів і у необхідній для дітей кількості є непосильним для супроводжуючих осіб. Дехто зміг роздрукувати підручники у кількості один підручник на клас, але цього недостатньо. В такій ситуації діти змушені обирати, хто із них сьогодні прочитає необхідний матеріал за темою.

Вирішення цієї проблеми можливе за рахунок закупівлі технічних засобів для дітей та/або видання підручників в друкованій формі кожному з вихованців. Тому доцільно мобілізувати зусилля щодо комплексного подолання проблем та забезпечення права дітей на освіту.

По-третє, неспівпадіння розкладу занять.

Навіть за наявності доступу до мережі Інтернет та гаджетів, діти, які здобувають освіту в польських закладах та намагаються продовжувати навчання онлайн в українських, не можуть синхронізувати ці два паралельні процеси.

Навчання в Польщі проводиться здебільшого в першій половині дня – одночасно із заняттями в Україні. Як наслідок, перед дітьми знову постає вибір: навчатись в польській школі офлайн чи в своїй рідній українській школі, але онлайн.

По-четверте, брак вчителів/вихователів.

Під час тимчасового переміщення заклади евакуйовувалися з дітьми різного віку та різними потребами. Головним завданням в той час було збереження життя та здоров'я дітей, створення безпечних умов для кожного вихованця. На супроводжуваних осіб було покладено обов'язок виконання, перш за все, цих двох завдань.

Наразі ці особи виконують одночасно не тільки роль супроводжуваних, а й викладачів та вихователів.

Відсутність повноцінних занять/уроків спричиняє потребу в додаткових поясненнях матеріалу шкільної програми. За таких умов діти звертаються по допомогу до супроводжуваних, які в цих умовах є найближчими до них людьми.

Однак супроводжувачі не в змозі повноцінно викласти навчальний матеріал в тому обсязі, в якому його надає вчитель відповідного профілю, зокрема фізики, хімії, іноземної мови тощо. Це, безумовно, негативно впливає на якість засвоюваного дітьми навчального масиву та є навантаженням на самих супроводжуваних.

Також існує потреба у вихователях для дітей дошкільного віку (В Україні дошкільна освіта дітей старшого дошкільного віку є обов'язковою).

15 % закладів повідомили, що їхні вихованці відвідують польські заклади дошкільної освіти.

Інші 85 % відповіли, що їхні вихованці віком до 7 років навчаються з вихователями/супроводжуваними особами безпосередньо в закладах, з якими перемістилися, або не здобувають дошкільну освіту взагалі (однак варто враховувати, що серед цих дітей є ті, для яких дошкільна освіта ще не є обов'язковою) **(Додаток 4.7)**.

Як наслідок, супроводжувачі додатково виконують обов'язки вихователів, серед яких одиниці можуть мати відповідну освіту. Тому діти, які перебувають за кордоном, дещо обмежені у праві на здобуття дошкільної освіти.

Інклюзивна освіта.

Під час опитування заклади надали інформацію, що наразі в них перебуває **401 дитина з особливими освітніми потребами. 375 дітей забезпечені інклюзивним навчанням** повністю або частково. **26 дітей потребують інклюзивного навчання.** Однак і ті, хто повідомив про те, що інклюзія для дітей з ООП організована, зазначили про необхідність забезпечення дітей технічними засобами для навчання, підручниками, зокрема виконаних у шрифті Брайля тощо.

Інформація про кількість таких дітей базується виключно на даних, наданих закладами під час опитування. Точність цих даних є сумнівною, оскільки тільки в спеціальних школах чисельність дітей становить 410. Зважаючи на те, що в інших закладах також є діти з інвалідністю, то загальна кількість дітей, які потребують інклюзивного навчання, може бути значно більшою.

Варто зауважити, що заклади намагаються ініціювати організацію інклюзивного навчання для своїх вихованців. Наприклад, комунальний заклад Київської обласної ради «Спеціалізований обласний будинок дитини м. Боярка» повідомив, що троє дітей з інвалідністю потребують спеціального навчання, яким на даний час діти не забезпечені. Документи подані на проходження ПМПК у м. Слупськ, після чого буде вирішуватися питання щодо забезпечення дітей відповідними освітніми послугами.

Також слід зазначити про позитивні випадки щодо дітей із комунального соціально-медичного закладу «Меджибзький дитячий будинок – інтернат» Хмельницької області та дитячого будинку з Кіровоградської області. Повідомлено про забезпечення права на освіту двох дітей. Ці діти не здобували освіти в Україні. Наразі вони відвідують спеціальну школу в м.Торунь. ROPS TORUN співпрацює з AIM (Pracownia Wspierania Rozwoju) для допомоги вихованцям закладу. Недержавний Центр Реабілітації та Навчання проводить заняття з реабілітації та навчання з 13 вихованцями закладу, з яких 7 неповнолітніх.

Дитячий будинок-інтернат з Кіровоградської області, перш ніж остаточно влаштуватися, пройшов 2 переміщення. Це пов'язано з тим, що було евакуйовано 29 вихованців закладу з різним ступенем інвалідності. Такі діти та дорослі потребували особливих умов для проживання. Третє запропоноване житло було також не повною мірою пристосоване для осіб з інвалідністю. Однак зусиллями приймаючої сторони були оперативно проведені ремонтні роботи в санвузлі та туалеті, встановлені поручні, проведені роботи щодо облаштування столової кімнати в корпусі, де проживають вихованці. Діти та особи, які не можуть самостійно пересуватися, отримали інвалідні візки. Крім того, двоє дітей, які не підлягали навчанню через наявні діагнози, були влаштовані на дошкільне та шкільне навчання до спеціалізованої школи, забезпечені підвезенням

Позашкільна освіта.

Моніторинг засвідчив, що у більшості закладів право дітей на позашкільну освіту, право на відпочинок і дозвілля забезпечені. Організації, заклади, які прийняли українських дітей, намагаються створювати для них комфортні умови проживання, сприяти їхній адаптації та інтеграції, у тому числі шляхом проведення екскурсій, інших розважальних заходів, залучення українських дітей до активностей у місцевості, в якій вони перебувають.

9 закладів повідомили про складнощі із забезпеченням права дітей на розвиток та відпочинок, зокрема через відсутність тренерів, умов та можливостей для організації дозвілля дітей. Відтак, діти дещо обмежені в самореалізації.

Право на здоров'я

Моніторинг засвідчив, що в цілому право дітей-вихованців закладів, що перемістились до Польщі, на охорону здоров'я забезпечено.

Діти отримують належне медичне обслуговування, оскільки укладені договори з місцевими лікарями, які у разі потребами дають направлення до вузьких спеціалістів.

Вихованці Затурцівської спеціальної школи «Центр освіти» Волинської обласної ради, які були евакуйовані до Люблінського воєводства, проживають в приватному готелі, що має власний міні-зоопарк та знаходиться в мальовничому лісовому масиву на околиці с. Кавенчинек. Поруч з житловим приміщенням розташовані ігрові та дитячі майданчики, альтанки. Окрім цього, спонсори забезпечують поїздки та розваги дітей (Діти відпочивали в м.Закопане, на морі, подорожували по містах Польщі).

Евакуйовані діти є активними учасниками життя територіальної громади. Веруть участь у заходах та разом з супроводжуючими організують заходи та концерти, на які запрошують як польських гостей, так і українські родини, які проживають на території громади. FUNDACJA HONOR POMAGANIA DZIECIOM, яка створює умови для проживання дітей, забезпечила групу транспортом

Польська сторона створює умови для надання дітям необхідних послуг, у тому числі

У комунальному закладі Київської обласної ради «Спеціалізований обласний будинок дитини м. Боярка» 6 паліативних дітей мають важку форму інвалідності. На території України вони були на зондовому годуванні. На території Польщі дітей прооперовано та знято із зондового годування. Діти постійно знаходяться під наглядом лікарів як з Української сторони (супроводжуюча особа), так і з Польської сторони.

За сприяння Порталу "DomyDziecka.org"(далі-Портал) на чолі з засновником Хмарою Павлом, дітям з 4 спеціальних шкіл Вінницької області (Ситковецької, Піщанської, Самгородської, Брацлавської) та Вороновицького ПТУ № 14, які проживають спільно, були проведені необхідні медичні огляди і консультації вузьких спеціалістів. Двом дітям зроблено операції з корекції зору. Проведено діагностику слуху нечуючим дітям та за допомогою порталу зібрано кошти для закупки їм слухових апаратів

проведення медичних операцій.

Вакцинація переміщених дітей здійснювалася відповідно до Календаря щеплень в Україні. Вакцинація дітей в Польщі не проводилася. У спеціальних школах чергують медичні сестри. Медичними препаратами діти забезпечуються.

Також за результатами опитування керівників закладів з'ясовано, що обов'язкові медичні огляди дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які відповідно до Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» (частина друга стаття 34) передбачено здійснювати двічі на рік, востаннє проводилися наприкінці 2021 року.

Деякі заклади повідомили про потребу в забезпеченні права на здоров'я дітей з інвалідністю. Серед названого:

- послуги психолога/психіатра;
- послуги реабілітолога/масажиста;
- послуги стоматолога;
- окремі медичні препарати: інсулін, респетрил, ламіктал, карбамазипін;
- спеціальні засоби/інструменти для лікування/реабілітації: шведська стінка, дошка Євмінова, ортопедичне взуття.

Також у рамках моніторингу виявлено, що у 3 дітей є потреби в дієтичному харчуванні. Для цих дітей страви готують окремо супроводжуючі особи.

Зважаючи на те, що заклади повідомили про потребу в інсуліні, можна зробити припущення, що такі діти потребують окремого меню для діабетиків.

Право на сім'ю

Дані щодо забезпечення права дитини на сім'ю базуються на інформації 46 закладів (із 79), які повідомили про ситуацію щодо підтримки/не підтримки родинних стосунків. 33 заклади, в яких перебуває 705 дітей (42,8 % дітей від загальної кількості дітей) не надали інформацію про підтримку дітьми родинних стосунків, що може свідчити про їх відсутність.

Моніторинг засвідчив, що **майже кожна друга дитина втратила родинні зв'язки та не підтримує контакт з батьками або родичами**. 422 дитини (44,8 %) не підтримують родинні стосунки і не спілкуються з батьками або родичами.

У 46 закладах 521 дитина спілкується з батьками та рідними (Це становить 55,2% від загальної кількості дітей (943) у 46 закладах). Спілкування здійснюється за допомогою засобів телефонного зв'язку, соціальних мереж. Зафіксовано поодинокі випадки, коли батьки відвідували дітей за місцем їхнього перебування на території Польщі.

З часу евакуації дітей-вихованців закладів на територію Польщі **50 з них возз'єдналися зі своїми батьками** (Одеська область – 31 дитина, Кіровоградська область – 8 дітей, м. Київ – 4 дитини, Харківська область – 3 дитини, Київська область – 2 дитини, Запорізька, Рівненської області – по 1 дитині).

Здебільшого такі процеси відбувались в закладах системи освіти – 35 дітей, ЦСПРД – 11 дітей, благодійні заклади/центри – 4.

Також під час моніторингу зафіксовано факти розшуку батьками 31 дитини, які виїжджали у складі організованих груп (із Запорізької області – 19 дітей, Волинської – 9, Одеської – 2, Полтавської – 1 дитини).

Факти розшуку 30 дітей були в ЦСПРД, 1 дитини – в закладі системи освіти.

Через військову агресію РФ проти України діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, не мають змоги повною мірою реалізувати своє право на виховання в сім'ї: усиновлення, влаштування в сімейні форми виховання (опіка/піклування, прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу).

Урядом України встановлено певні особливості процедури усиновлення під час дії воєнного стану. Так, усиновлення дитини, яка переміщена (евакуйована) за межі України, заборонено, оскільки неможливо забезпечити якісну перевірку документів іноземних громадян, які виявили бажання усиновити дитину, забезпечити контакт кандидата в усиновлювачі та дитини, отримати висновки і згоди органів опіки та піклування тощо.

Водночас є певні винятки, за яких громадяни України за кордоном та іноземці можуть усиновити дитину в Україні під час воєнного стану: якщо дитина є родичем усиновлювачів; рідним братом/сестрою раніше усиновленої дитини; якщо усиновлювачі встановили контакт з дитиною за направленням Нацсоцслужби, виданим до введення воєнного стану в Україні.

Постановою КМУ від 24.05.2022 року № 618 (внесення змін до Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей, затвердженого постановою КМУ від 08.10.2008 року № 905) встановлено перелік документів та порядок, як забрати усиновлену дитину під час введення на території України надзвичайного або воєнного стану, якщо дитина тимчасово переміщена (евакуйована) за межі України.

Опитування керівників закладів показало, що за період перебування дітей в евакуації **до усиновлювачів та сімейних форм виховання повернено/передано 54 дитини** (5,14 % від загальної кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування):

- усиновлювачам – 23 дитини (Одеська область – 11, м. Київ – 4, Вінницька – 3, Хмельницька – 2, Київська, Рівненська, Черкаська – 1);
- опікунам/піклувальникам – 12 дітей (Кіровоградська область – 5, Одеська – 4, Київська – 2, Запорізька – 1)
- прийомним батькам – 12 (Одеська область);
- батькам-вихователям – 7 (Кіровоградська область – 3, Київська – 2, Волинська, Одеська області – по 1 дитині).

Рис. 12: Інформація про вибуття дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування

Джерело: За даними Р4ЕС/UNICEF, 2022

Захист від насильства

Захист від фізичного, сексуального, економічного та психологічного насильства гарантований кожній дитині Конвенцією ООН про права дитини, Конвенцією Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, національним законодавством України.

Питання, яке викликає найбільше занепокоєння з боку як міжнародних правозахисних організацій, так і європейських інституцій, це можливість існування насильства у дитячому колективі при проживанні дітей в інституційних формах.

З метою з'ясування цієї чутливої теми керівникам або супроводжуючим особам було поставлено низку запитань.

Так, на запитання «Чи були у закладі випадки насильства?» лише 3 заклади відповіли ствердно (1 – всередині дитячого колективу, 2 – з боку сторонніх осіб) (Додаток 4.8).

Опитаним була надана можливість надати розгорнуту відповідь про випадки насильства, з якими стикнулись діти. Однак, лише один заклад повідомив, що дитина зазнала домагань з боку сторонньої особи.

Переважно заклади, які стикнулись з насильством стосовно дитини, звертались до керівника закладу, консульства/посольства, служби у справах дітей, Національної поліції України.

Рис. 13: Розподіл відповідей за запитання «Чи було повідомлено про випадки насильства відповідні органи в Україні? Кого саме?»

Джерело: За даними Р4ЕС/UNICEF, 2022

Було виявлено випадок фізичного насильства над 9-річною дитиною зі сторони вихованців закладу. Представники закладу не повідомили про цей випадок ані українську, ані польську сторону, і деякі з кривдників продовжують проживати у закладі.

Один із закладів вказав, що лікарня в Польщі, у якій перебувала дитина, звернулась до суду, оскільки зі слів дитини її ображали інші діти. Слід вказати, що зазначений заклад не відповів ствердно про факти насильства у дитячому колективі

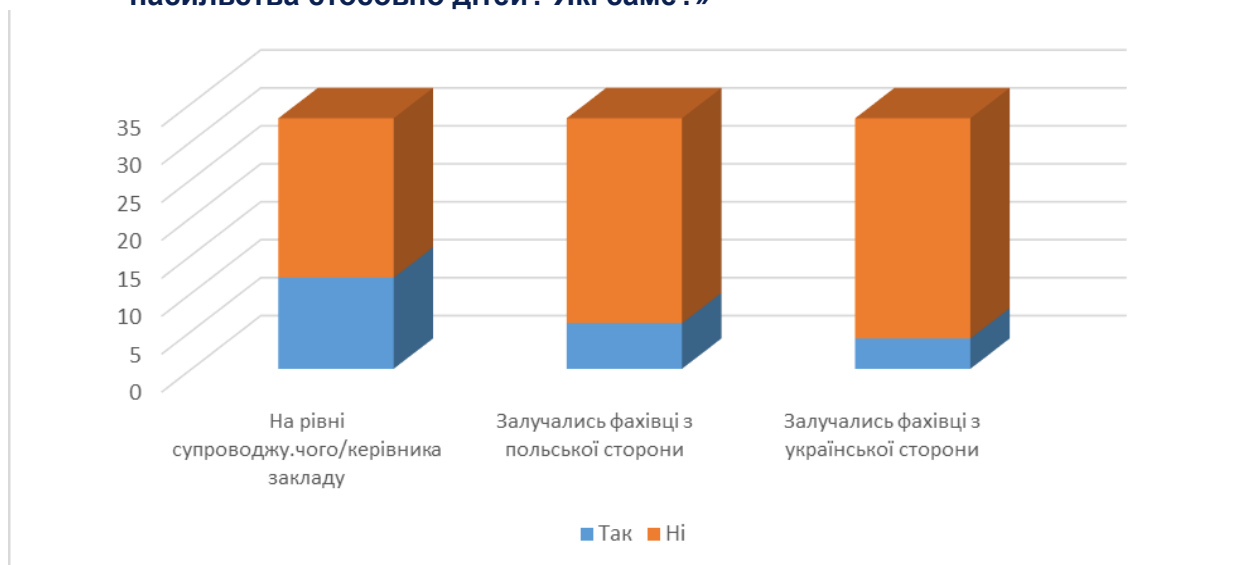
Усі опитані відповіли, що діти із закладів через випадки насильства не вилучались.

На запитання «Чи були випадки притягнення до відповідальності супроводжуючих осіб через вчинення насильства щодо дитини (адміністративної/кримінальної/розпочато кримінальне провадження) усі заклади відповіли, що таких ситуацій не було.

Один заклад, у якому стався випадок домагання дитини, відповів, що розпочато кримінальне провадження.

Під час опитування також було поставлено запитання про заходи, які вживалися для попередження насильства стосовно дітей у майбутньому. Отримані результати такі: найчастіше ситуація вирішувалась на рівні супроводжуючої особи/керівника закладу; наступними заходами за поширенням є залучення фахівців з польської сторони, найрідше залучались фахівці з української сторони.

Рис. 14: Розподіл відповідей за запитання «Чи вживалися заходи для попередження насильства стосовно дітей? Які саме?»

Джерело: За даними Р4ЕС/UNICEF, 2022

60 % із тих, хто надали відповіді, не обрали жоден із запропонованих варіантів. Деякі з опитаних зазначили, що класними керівниками проводяться бесіди, виховні заходи та класні години з дітьми щодо попередження випадків насильства та жорстокого поведіння.

2.3. Права осіб старше 18 років

На момент здійснення моніторингу в 79 переміщених на територію Польщі закладах перебувало **83 особи старше 18 років**. Із зазначених осіб переважна більшість перемістилась із України у складі організованих груп із числа вихованців молодіжних відділень трьох дитячих будинків-інтернатів – 58 осіб або 71 % від усіх переміщених. У складі ще 6 закладів на територію Польщі перемістилось 9 осіб.

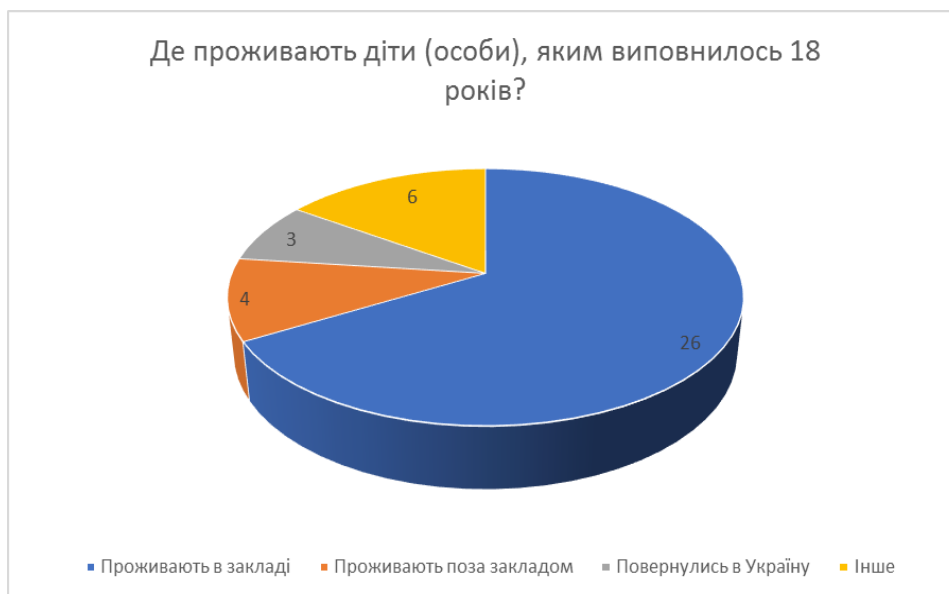
Слід зазначити, що під час перебування на території Польщі 37 дітям із 22 закладів виповнилось 18 років. Таким чином із загальної кількості повнолітніх осіб, що перебувають у складі організованих груп дітей, переміщених до Польщі, 44,5 % досягли повноліття під час перебування в евакуації.

З огляду на це, важливою є низка питань щодо цих осіб з позиції реалізації їх прав, а саме: подальше перебування у складі вихованців закладу або відрахування з нього; визначення місця проживання на території Польщі чи повернення в Україну; право на соціальний захист, включаючи грошові виплати, соціальний супровід, доступ до навчання чи працевлаштування; необхідність оформлення паспортного документу чи ідентифікаційного коду тощо.

Моніторингом встановлено, що 10 осіб, яким виповнилось 18 років, вже відраховані зі складу вихованців (Про це заявили супроводжуючі 7 закладів). Також на момент опитування було анонсовано підготовку до відрахування 29 осіб із складу групи Андрієво-Іванівської загальноосвітньої школи-інтернату 1-2 ступенів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, Одеської обласної ради, що розміщений на території готельного комплексу в містечку Осса.

Таким чином, повідомлено про відрахування 39 осіб, яким виповнилось 18 років. Із них переважна більшість осіб (26 або 67 %) продовжують проживати в закладі. Поза межами закладу проживає 4 особи, 3 повернулися в Україну. Інформацію про перебування 6 осіб заклади не надали.

Рис. 15: Розподіл відповідей на запитання «Де проживають діти (особи), яким виповнилось 18 років?»

Джерело: За даними Р4ЕС/UNICEF, 2022

На запитання: «Чи володієте Ви інформацію про навчання або працевлаштування колишніх вихованців (випускників)?» 24 супроводжуючих відповіли «так», 20 – «ні/не знаю».

Зазначене свідчить про слабку відповідальність з боку супроводжуючого персоналу, недостатність законодавчого врегулювання їх компетенції по відношенню до вихованців/учнів, які під час перебування в евакуації досягають повноліття.

Всього 13 (20 %) супроводжуючих володіють інформацією про отримання особами з числа дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, виплат, у зв'язку із вибуттям із закладу, а також досягненням 18-ти років. Проте, жоден супроводжуючий не володіє інформацією про отримання зазначеними особами пенсії по втраті годувальника.

Також виявлено проблему документування осіб, яким виповнилось 18 років, паспортом громадянина України. Про це заявили керівники груп 6 закладів, ще в двох осіб втрачено оригінали документів. В 1 особи виявлено відсутність ідентифікаційного коду платника податків.

Таким чином, моніторинг засвідчив, що розпочато активний процес відрахування із закладів, переміщених на територію Польщі, осіб, яким виповнилось 18 років.

Попри досягнення повноліття та відрахування із закладів, переважна більшість вказаних осіб продовжує проживати за місцем розташування закладів.

Зазначене обмежує їх в подальшій соціалізації та інтеграції у суспільство.

Питання соціального захисту та соціального супроводу таких осіб також потребують більш ретельної уваги, адже правових підстав після відрахування із закладів супроводжуючі/керівники груп для їх підтримки наразі не мають.

2.4. Супроводжуючі груп

На території Польщі протягом 10 місяців перебуває найбільша в Європі кількість дітей у складі організованих груп із 15 регіонів України (Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська, Київська, Львівська, Одеська, Полтавська, Рівненська, Харківська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська області та м. Київ).

Евакуація дітей за межі України здійснювалась з перших днів повномасштабної агресії Російської Федерації без належного на те законодавчого регулювання. Процес унормування порядку переміщення дітей, формування груп та їх супроводжуючих, прав та обов'язків останніх тривав з лютого по червень 2022 року (постанови КМУ 57 та 383 із відповідними змінами).

З огляду на це, предметом моніторингу стали питання підстав здійснення супроводжуючими своїх обов'язків по відношенню до дітей (наявність розпорядчих документів), тривалість перебування дорослих з дітьми (проведення ротації), кількість дітей на одного супроводжуючого (дотримання нормативів), підтримка контактів та отримання підтримки від керівництва закладів, органів влади України та Польщі, консульських установ тощо.

З цією метою проведено опитування 64 керівників груп переміщених дітей. Так, на запитання «Чи врегульовані обов'язки супроводжуючих і чим саме?» 67,2 % опитаних відповіли «посадовими інструкціями», 93,8 % – «наказом керівника закладу», 67,2 % – «розпорядженням органу влади». Відтак, майже третина опитаних повідомила про те, що їх повноваження визначені лише керівником закладу.

Повний розподіл відповідей опитаних на зазначене запитання подано у таблиці нижче.

Табл. 1: Врегулювання обов'язків супроводжуючих

Посадова інструкція	К-ть	%
Ні	21	32,8%
Так	43	67,2%
Наказ керівника закладу	К-ть	%
Ні	4	6,3%
Так	60	93,8%
Розпорядження органу влади	К-ть	%
Ні	21	32,8%
Так	43	67,2%

Джерело: За даними Р4ЕС/UNICEF, 2022

Важливим для дітей і супроводжуючих є питання ротації дорослих. З одного боку, діти, які знаходяться за кордоном, не мають доступу до соціальних, медичних та реабілітаційних послуг відповідно до українського законодавства, знаходяться без підтримки постійних зв'язків з оточуючими та рідними, належного соціального супроводу. З іншого боку, супроводжуючі дітей, які тривалий час знаходяться з ними без ротації, далеко від своїх рідних, без відпусток, вихідних та лікарняних, без психологічної і методичної підтримки, ймовірно, не можуть ефективно виконувати свої функції та втрачають виховний потенціал.

Переважає більшість супроводжуючих перебуває із своєю групою дітей понад шість місяців. Про це повідомили 42 (65,6 %) із 64 опитаних керівників груп. Йдеться про групи дітей із 12 регіонів. Загалом це стосується 42 закладів, в яких знаходиться 1122 вихованців. Найбільш чисельними групами дітей, де ротація супроводжуючих не здійснювалась понад 6

місяців, є групи із Запорізької, Одеської та Київської областей – 356, 323 та 116 вихованців відповідно (Додаток 5).

Вказане, зокрема, стосується двох найбільш чисельних закладів: Комунального закладу Київської обласної ради «Спеціалізований обласний будинок дитини м. Боярка» (95 дітей, у т. ч. 84 у віці до 6 років) та Комунального закладу Запорізької обласної ради «Гуляйпільська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат» (104 дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, у віці від 7 до 18 років).

Зазначене заслуговує на увагу, оскільки перша група дітей раннього та дошкільного віку із Київської області потребує особливого догляду через не здатність до самообслуговування, а друга група дітей із Запорізької області шкільного й переважно підліткового віку потребує допомоги у навчанні, налагодженні комунікації із оточенням, створенні належного психоемоційного клімату тощо.

Від 1 до 3-х місяців перебувають з дітьми 16 або 25 % супроводжуючих, від 3-х до 6-ти місяців – 6 або 9,4 %.

Про щомісячну ротацію серед супроводжуючих заявили 8 (12,5 %) опитаних, щоквартальну – 12 (18,7 %), кожні два місяці – 18 (28 %). Про потребу в ротації заявили майже 40 % опитаних (25 із 64). Зведена інформація про відповіді супроводжуючих щодо ротації наведена у Додатку 4.9.

Відповідно до підпункту шість пункту 7 постанови КМУ 385 формування організованих груп дітей здійснюється із розрахунку 1 супроводжуючий не більше, ніж на 15 дітей або 4 дітей з інвалідністю.

Моніторинг засвідчив, що вказаний норматив дотримано у 94 % груп. Так, 1 супроводжуючий до 5 дітей знаходиться у 22 групах (34,3 %), до 10 дітей – у 24 групах (37,5 %), до 20 дітей – у 14 групах (22 %).

Водночас в 2 групах на одного супроводжуючого доводиться понад 20 дітей. На думку 19 % опитаних (12 осіб із 64) кількість супроводжуючих на групу дітей є недостатньою.

Рис. 16: Розподіл супроводжуючих і груп дітей

Джерело: За даними Р4ЕС/UNICEF, 2022

81 % (52 із 64) опитаних супроводжуючих готові після ротації/відпочинку повернутися до своєї групи дітей і здійснювати свої обов'язки стосовно них. Ще 3 або 5 % готові повертатися за певних умов. 9 або 14 % опитаних висловилися про неготовність повертатися до здійснення повноважень із супроводу дітей за кордоном.

Не менш важливим є з'ясування того, чи мають доступ керівники груп до отримання за потреби юридичної, психологічної та методичної допомоги, чи підтримують вони зв'язки з керівництвом закладів, органами влади в Україні та Польщі. Від цього залежить ефективність захисту прав дітей, евакуйованих на територію Польщі, та підтримка здорового мікроклімату в групах.

Про необхідність в отриманні юридичних консультацій заявили 20 із 64 керівників груп. При цьому 13 (20 %) опитаних потребують допомоги з правових питань згідно з українським законодавством та 7 (11 %) – згідно з польським. Про відсутність потреби у юридичному консультуванні зазначили 44 опитаних або 69 %.

Про потребу в психологічній підтримці повідомили 14 % опитаних або кожний сьомий керівник групи. Ще 31% заявили про необхідність у підвищенні їхньої професійної компетенції.

Особливої уваги заслуговує той факт, що про потреби в юридичній, психологічній допомозі та підвищенні професійної компетенції в переважній більшості заявили супроводжуючі груп дітей, які перебувають з дітьми понад 6 місяців. Зокрема, йдеться про керівників груп дітей із 7 закладів Одеської області, що дислокуються в польському містечку Осса, а також деяких закладів Запорізької, Волинської, Кіровоградської, Хмельницької та інших областей.

Практично всі керівники груп мають можливість зв'язуватися із керівником евакуйованого закладу через телефон, соціальні мережі або менеджери. Лише в одному випадку виявлено відсутність такого зв'язку.

Як правило комунікація відбувається щотижнево. Про це заявили 44 керівники груп або 68,7 % опитаних. За потреби зі своїми керівниками зв'язуються 28,3 % супроводжуючих. По одному керівнику груп повідомили про комунікацію один раз на місяць або відсутність комунікації.

З органами влади місцевого та центрального рівня в середньому комунікує 15,6 % опитаних. Моніторинг засвідчив, що як правило керівники груп комунікують з представниками органів управління освітою, соціального захисту та охорони здоров'я (відповідно до сфери управління яких належать заклади).

Напряму з Нацсоцслужбою комунікували 10 керівників груп (15,6 %), з відповідним міністерством – 9 (14 %). 24 (37 %) опитаних не звертались до Нацсоцслужби та міністерств. Іншими респондентами (понад 45 %) не надано відповіді на це запитання.

Зі службами у справах дітей комунікують лише 46,9 % супроводжуючих груп (30 із 64 опитаних). 8 (12,5 %) зазначили про відсутність комунікації. Не надали інформацію з цього питання 26 керівників груп або 40,6 %.

Особливу увагу звертає на себе той факт, що на зв'язку з консульськими установами України перебуває лише 22 керівники груп або 34 %.

Таким чином, результати моніторингу засвідчили, що не повною мірою налагоджена комунікація між супроводжуючими груп дітей та представниками органів влади як з української, так і польської сторони.

Це у свою чергу не дає можливості швидко отримувати відповіді на правові питання, що виникають у супроводжуючих, підтримувати їх належний психологічний стан та професійний рівень, а також вирішувати питання, пов'язані із соціальним захистом евакуйованих дітей. Супроводжуючі груп упродовж тривалого часу перебувають з дітьми без ротації, психологічної та методичної підтримки.

Висновки

Дослідження дозволило зрозуміти загальну картину забезпечення прав дітей, які у зв'язку із війною змушені були евакуюватись у складі закладів на територію Республіки Польща.

Наявність даних про дітей цільової групи, стосовно яких здійснювалось дослідження, є важливим з точки зору розуміння міграційних процесів, спричинених війною, потреби у підтримці дітей і їхніх сімей, а достовірна актуальна інформація є основою прийняття рішень в найкращих інтересах дітей.

1. З'ясовано, що українські діти на території Польщі забезпечені гідними умовами проживання.

Водночас існують випадки недотримання гарантованих кожній дитині прав, зокрема на громадянство, охорону здоров'я, освіту, на сім'ю, на захист від насильства.

Деякі з виявлених проблем потребують законодавчого врегулювання, деякі – посилення роботи із супроводжуваними особами/керівниками закладів, в ряді випадків є необхідність належного здійснення органами опіки та піклування, консульськими установами своїх функцій із захисту прав дитини.

2. Особливої уваги потребує категорія осіб з числа дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, які досягли 18 років. Дослідження показало, що після досягнення повноліття у переважній більшості випадків такі особи або продовжують жити в закладі, або залишаються «сам на сам» із дорослим життям у Польщі.

3. Серйозним питанням є відсутність у значної частини дітей паспортів громадянина України. В умовах триваючої війни існує ймовірність, що із досягненням повноліття діти залишаться без документа, який би посвідчував їхню особу та визначав громадянство. Це є одним із основних ризиків потрапляння у ситуацію торгівлі людьми. Відсутність паспортного документу також ускладнює процедуру повернення особи в Україну та може спричинити складнощі при перетині кордону, негативно впливає на свободу пересування людини.

4. Існує великий ризик того, що діти втрачають родинні зв'язки. Переважна більшість дітей-вихованців не спілкуються з батьками та рідними. Частка дітей, які возз'єдналися з батьками є незначною.

Діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування, які евакуювалися за кордон, позбавлені можливості бути усиновленими, процеси влаштування дітей до сімейних форм виховання (опіка/піклування, прийомна сім'я, дитячий будинок сімейного типу) є неактивними.

5. Основними проблемами у забезпеченні права дітей на освіту є відсутність доступу до мережі Інтернет та гаджетів, недостатня забезпеченість дітей українськими підручниками та неспівпадіння розкладу занять (для тих дітей, хто здобуває освіту і в українських, і в польських закладах освіти).

Моніторинг засвідчив складнощі в забезпеченні права дітей на дошкільну освіту, оскільки низький відсоток дітей дошкільного віку відвідують польські заклади дошкільної освіти. Діти або не отримують ці освітні послуги, або з ними займаються супроводжувачі особи, серед яких не всі мають відповідну кваліфікацію та які суміщають цю з роботу з іншою.

Існує потреба у покращенні доступу до інклюзивної освіти дітей з особливими освітніми потребами, зокрема забезпеченні технічними засобами для навчання, підручниками.

Право дітей на позашкільну освіту здебільшого забезпечено. Під час моніторингу виявлено точкові проблеми через відсутність тренерів, викладачів тощо.

6. Дітям організовано медичне обслуговування у рамках укладених із місцевими лікарями договорів. Однак встановлено необхідність проведення планових медичних оглядів дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, відповідно до законодавства України. Зафіксовано, що дітям не проводилася вакцинація під час їхнього перебування в Польщі. Окрім того, існують індивідуальні потреби дітей у медичних препаратах, засобах лікування та реабілітації.

7. Питання насильства, яке продовжує залишатись прихованим через страх розголосу або потурання відповідальних за дітей, призводить до того, що неможливо оцінити реальні обсяги насильства, з яким стикаються діти, які проживають у закладах цілодобового перебування.

8. Супроводжуючий персонал значною мірою не має достатньої компетенції для вирішення правових і соціальних питань, з якими стикаються вихованці.

Не завжди належним чином підтримується комунікація між супроводжуючими та представниками консульських установ, органів влади з польської сторони, а також відповідними органами України.

Непоодиноким є практика перебування супроводжуваних з групами дітей понад 6 місяців без психологічної та методичної підтримки.

Рекомендації

Кабінету Міністрів України спільно з Урядом Польщі у співпраці з міжнародними, благодійними організаціями, фондами створити можливості задля забезпечення дітей-вихованців закладів, які перемістились до Польщі, доступом до мережі Інтернет та гаджетами.

Міністерству освіти і науки України вжити заходів для забезпечення дітей-вихованців закладів, які перемістились до Польщі, підручниками в друкованій формі.

Міністерству освіти і науки України спільно з Урядом Польщі опрацювати питання:

- доступу українських дітей до дошкільної освіти;
- створення умов для здобуття освіти особами з особливими освітніми потребами, забезпечити дітей допоміжними засобами для навчання, а також права дітей на розвиток та відпочинок.

Міністерству охорони здоров'я України у співпраці з Міністерством здоров'я Польщі:

- налагодити процеси надання медичної допомоги, послуг реабілітації, медичних препаратів для дітей та вакцинації відповідно до календаря щеплень;
- за необхідності вжити заходів щодо встановлення дітям інвалідності та спільно з Міністерством соціальної політики України сприяти в призначенні всіх належних допомог (пенсій).

Міністерству соціальної політики України:

- розробити методичні рекомендації щодо процедури встановлення контакту, прийняття рішення, передачі дітей, які перебувають за межами України, під опіку/піклування, в прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу;
- спільно з Міністерством освіти і науки України опрацювати питання нормативного врегулювання процедури відрахування, подальшого супроводження та соціального захисту осіб, які досягли 18 років, під час перебування за межами України.

Міністерству соціальної політики України, Національній соціальній сервісній службі, Державній міграційній службі органам, у сфері управління яких перебувають заклади, посилити роз'яснювально-інформаційну роботу та контроль за отриманням паспорта громадянина України особам, які досягли 18 років.

Національній сервісній службі спільно з військовими цивільними адміністраціями та органами, у сфері управління яких перебувають переміщені заклади забезпечити:

- чисельність та ротацію супроводжувачого персоналу відповідно до встановлених нормативів;
- надання психологічної підтримки супроводжувачим груп дітей;
- врегулювати та запровадити підвищення кваліфікації супроводжувачого персоналу з метою підвищення їх виховного потенціалу та правової обізнаності з питань захисту прав дітей.

Керівникам закладів, супроводжувачим особам, органам опіки та піклування сприяти налагодженню контакту (спілкуванню) дітей з батьками, близькими та рідними особами.

Керівникам закладів забезпечити інформування органів, у сфері управління яких перебувають заклади, про дітей у контакті із законом та місце їх перебування.

Національній соціальній сервісній службі разом з представниками польської сторони налагодити комунікацію з питання обміну інформацією про дітей, які перебувають у контакті або конфлікті із законом на території Польщі, з метою вжиття заходів для забезпечення їхніх прав (зокрема права на правовий захист, справедливий судовий розгляд, необхідні умови для їхнього цілодобового утримання тощо).

Додатки А

А.1 Опитувальник для керівників закладів/керівників або супроводжуваних груп дітей, які перемістилися на територію Республіки Польща

Повна назва закладу: _____

Місце розташування: _____

Місцевість: сільська чи міська (необхідно підкреслити)

Кількість дітей _____, у т.ч. 0-6 _____; 7-14 _____; 15-18 _____; 18+ _____

Кількість хлопчиків _____; кількість дівчаток _____

Кількість дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, _____

Кількість дітей, які перебувають на обліку з усиновлення _____

Кількість дітей з інвалідністю _____

№ п/п	Питання	Варіанти відповідей/коментарі			
Право на достатній рівень життя					
1	<p>Забезпечення дітей харчуванням:</p> <p>1. Разовість харчування;</p> <ul style="list-style-type: none"> - 3-х разове; - 4 - 5 разів; - більше 5 разів. <p>2. Різноманітність раціону:</p> <ul style="list-style-type: none"> - наявність м'яса; - наявність риби; - наявність гарячого харчування; - наявність сезонних овочів; - наявність сезонних фруктів; - наявність молочних, кисломолочних продуктів. <p>3. Забезпечення дієтичним харчуванням</p> <p>4. Вільний доступ до питної води</p>	так	ні		
2	<p>Побутові умови:</p> <ul style="list-style-type: none"> - роздільне проживання хлопчиків та дівчаток; - площа спальних кімнат є достатньою для дітей; - наявність простору для навчання; - наявність простору для дозвілля; - достатність засобів гігієни; - наявність опалення. 	так	ні	Якщо «ні», то назвіть коротко причини	
3	Чи були переміщення дітей (зміна локацій) після їх евакуації до				Якщо "так", то вкажіть причину

	Польщі? - 1 раз; - 2 рази; - 3 і більше разів.	так так так	ні ні ні	не знаю не знаю не знаю	переміщень
4	Адаптація та інтеграція дітей? - мовний бар'єр; - віддалене перебування від батьків, родичів, знайомих; - ізоляція проживання; - обмеженість переміщення	так так так так	ні ні ні ні	інші причини	Якщо причина інша - зазначте яка
Захист від усіх форм насильства					
5	Чи були випадки насильства: - всередині дитячого колективу; - булінг (систематичне цькування однієї дитини іншою чи групою дітей); - з боку працівників закладу; - з боку сторонніх осіб.	так так так так так	ні ні ні ні ні	не знаю не знаю не знаю не знаю не знаю	Якщо "так", то вкажіть причини та кількість.
6	Чи повідомлялися про випадки насильства відповідні органи України? - керівник закладу; - консульство/посольство; - орган, до сфери управління якого належить заклад; - служба у справах дітей; - Нацполіція; - Нацсоцсервісна служба.	так так так так так так	ні ні ні ні ні ні	не знаю не знаю не знаю не знаю не знаю не знаю	
7	Чи повідомлялися про випадки насильства відповідні органи в Польщі?	так	ні	не знаю	Якщо "так", то зазначте орган (особу)
8	Які заходи вживалися на випадки насильства та попередження їх у майбутньому? - ситуацію вирішено на рівні супроводжуючого/керівника закладу; - залучались фахівці з польської сторони; - залучались фахівці з української сторони.	так так так	ні ні ні	не знаю не знаю не знаю	За потреби надайте коментар
9	Чи вилучались діти польськими органами?	так	ні	не знаю	Якщо "так", то вкажіть скільки дітей, стать та якими органами
10	Чи були випадки притягнення до	так	ні	не знаю	

	<p>відповідальності супроводжуючих осіб через вчинення насильства щодо дитини:</p> <ul style="list-style-type: none"> - адміністративна відповідальність; - розпочато кримінальне провадження; - кримінальна відповідальність. 	так	ні	не знаю	
		так	ні	не знаю	
		так	ні	не знаю	
11	<p>Чи були випадки притягнення до відповідальності осіб з польської сторони через вчинення насильства щодо української дитини:</p> <ul style="list-style-type: none"> - адміністративна відповідальність; - розпочато кримінальне провадження; - кримінальна відповідальність. 	так	ні		
		так	ні		
		так	ні		
		так	ні		
Право на освіту					
12	<p>В яких закладах діти здобувають загальну середню освіту? Вкажіть кількість дітей.</p> <ul style="list-style-type: none"> - в українських закладах освіти; - в польських закладах освіти; - не мають доступу до української освіти; - не мають доступу до будь-якої освіти 	так	ні		
		так	ні		
		так	ні		
		так	ні		
13	<p>Як забезпечується підвезення дітей до місцевих закладів освіти:</p> <ul style="list-style-type: none"> - шкільним автобусом; - самостійно 	так	ні	інше	Зазначте проблеми, у разі наявності
		так	ні		
14	<p>Доступ у дітей до інтернет-зв'язку:</p> <ul style="list-style-type: none"> - постійний доступ; - доступ обмежений у визначені години; - немає доступу до мережі Інтернет 	так	ні		
		так	ні		
		так	ні		

15	Забезпеченість гаджетами: - кожна дитина забезпечена гаджетом; - один гаджет на кількох дітей (вказіть на скількох); - у дітей немає гаджетів.	так так так	ні ні ні		
16	Чи забезпечені діти українськими підручниками: - забезпечені повністю	так	ні	Якщо «частково» вкажіть яких саме підручників в не вистачає. Якщо «не забезпечені», вкажіть причину	
17	Якщо в групі є діти молодше 7 років, чи отримують такі діти дошкільну освіту: - здобувають освіту в польських закладах; - не здобувають дошкільну освіту	так так	ні ні		
18	Чи є діти (скільки таких дітей), які потребують інклюзивного/спеціального навчання?	так	ні		Якщо «так», зазначте кількість
19	Чи мають діти доступ до інклюзивної /спеціальної освіти?	так	ні		
20	Чи є потреба у забезпеченні підручниками дітей, які здобувають спеціальну освіту?	так	частково	ні	Якщо «так» та «частково» зазначте в яких саме існує потреба
21	Забезпеченість гаджетами дітей, які здобувають спеціальну освіту: - кожна дитина забезпечена гаджетом; - один гаджет на кількох дітей (вказіть на скількох); - у дітей немає гаджетів.	так так так	ні ні ні		
22	Чи долучається дитина до розвиткових заходів, занять в спортивних секціях, культурних	так	ні	у дітей є бажання, але	За потреби надайте коментар

	заходах?			немає можливос ті	
Право на громадянство					
23	Чи перебувають діти на консульському обліку	так	ні	не знаю	Якщо на обліку перебувають не всі діти, то вказати кількість не перебуваючих та причини
24	Чи всі діти старше 14 років документовані паспортами громадян України?	так	ні	не знаю	
25	Чи знаєте ви процедуру отримання паспорта громадянина України?	так	ні		
26	Чи звертались до консульських установ України за допомогою в оформленні дитині паспорта громадянина України?	так	так, але відповіді чи допомоги не отримано	ні	
Особи старше 18 років					
27	Чи були серед групи дітей, які переміщувались з України, особи старше 18 років? <i>(без урахування вихованців дитячих будинків-інтернатів)</i>	так (вказіть кількість)	ні		
28	Чи були (є) серед них ті, кому виповнилось 18 років під час перебування в Польщі? <i>(без урахування вихованців дитячих будинків-інтернатів)</i>	так (вказіть кількість)	ні		
29	Чи відраховані діти старше 18 років із закладу?	так (вказіть кількість)	ні	не знаю	
30	Де знаходяться/перебувають діти, яким вже виповнилось 18 років: - продовжують проживати в закладі - знаходяться поза межами закладу - повернулися в Україну	так так так	ні ні ні		інше
31	Чи володієте Ви інформацію про навчання або працевлаштування колишніх вихованців (випускників)?	так	ні	не знаю	
32	Чи отримали особи з числа дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, виплати,	так	ні	не знаю	

	у зв'язку із вибуттям із закладу, а також досягненням 18-ти років?				
33	Чи отримують такі особи підтримку у Польщі? - грошові виплати - соціальний супровід - вступ до закладів освіти - соціальне житло	так так так так	ні ні ні ні	не знаю не знаю не знаю не знаю	
34	Інші проблеми, про які б Ви хотіли розповісти щодо осіб віком 18 років: - немає паспортного документа; - втрачено оригінали документів; - не оформлено індивідуальний податковий номер; - не оформлено пенсію по втраті годувальника; - потребують допомоги у зв'язку із вагітністю/ пологами; - потребують допомоги у зв'язку із вчинення ними правопорушення; - потребують допомоги у зв'язку із вчинення щодо них правопорушення.	так так так так так так так так	ні ні ні ні ні ні ні ні	не знаю не знаю не знаю не знаю не знаю не знаю не знаю не знаю	
Право на виховання в сім'ї					
35	Чи були випадки розшуку переміщених дітей батьками, родичами?	так (вказіть кількість)	ні	не знаю	
36	Чи були випадки возз'єднання дітей з батьками, іншими законними представниками?	так (вказіть кількість)	ні	не знаю	
37	Чи були випадки повернення/передання дітей опікунам/піклувальникам?	так (вказіть кількість)	ні	не знаю	
38	Чи були випадки повернення/передання дітей прийомним батькам	так (вказіть кількість)	ні	не знаю	
39	Чи були випадки повернення/передання дітей батькам-вихователям	так (вказіть кількість)	ні	не знаю	
40	Чи були випадки передання дітей усиновлювачам?	так (вказіть кількість)	ні	не знаю	

Права супроводжуваних					
41	Чи визначено Ваші обов'язки, як супроводжувача групи дітей: - посадова інструкція; - наказ керівника закладу; - розпорядження органу влади;	так так так	ні ні ні		
42	Як довго Ви перебуваєте на території Польщі із вказаною групою дітей: - від 1 міс. до 3-х міс.; - до 6 міс.; - понад 6 міс.	так так так	ні ні ні		
43	Чи відбувалася у групі супроводжуваних ротація: - щомісяця; - кожні 2 місяці; - щоквартально; - не відбувалася.	так так так так	ні ні ні ні		
44	Чи потребуєте Ви ротації?	так	ні		
45	Чи готові Ви повертатися до групи дітей в Польщу після ротації?	так	ні	так, але за певних умов	якщо за умови, то вкажіть які
46	Чи є затримки в оплаті праці?	так	ні		
47	Скільки у Вашій групі дітей на одного супроводжувача: - до 5 дітей; - до 10 дітей; - до 20 дітей; - понад 20 дітей.	так так так так	ні ні ні ні		
48	Чи достатня на Вашу думку кількість супроводжуваних?	так	ні	Зазначте свій варіант	За потреби прокоментуйте
49	Яким чином підтримується зв'язок з керівником закладу, з якого переміщені діти, для інформування про ситуацію, вирішення проблемних питань тощо: - телефон, соціальні мережі, месенджер; - особисті зустрічі; - зв'язок не підтримується	так так так	ні ні		
50	Як часто відбувається зв'язок з керівництвом закладу: - щотижня;	так	ні		

	<ul style="list-style-type: none"> - кілька разів на місяць; - за потреби. 	так так	ні ні		
51	<p>Якщо Ви керівник закладу, з ким із української сторони Ви спілкуєтесь для вирішення питань, що виникають під час перебування закладу на території Польщі?</p> <ul style="list-style-type: none"> - відділ/управління освіти; - служба у справах дітей; - управління охорони здоров'я; - управління соц захисту; - військова адміністрація - керівництво тергромади - Нацсоцсервісна служба; - консульство/посольство; - відповідне міністерство. 	так так так так так так так так	ні ні ні ні ні ні ні ні	Зазначте інше за потреби	
52	<p>Якщо Ви керівник закладу, як часто Ви спілкуєтесь з відповідним органом управління в Україні:</p> <ul style="list-style-type: none"> - щотижня; - кілька разів на місяць; - за потреби. 	так так так	ні ні ні		
53	Чи потребуєте Ви юридичного консультування з метою належного виконання своїх обов'язків по відношенню до дітей?	так, з боку польської сторони	так, з боку української сторони	ні	
54	Чи потребуєте Ви психологічної підтримки?	так	ні		
55	Чи потребуєте Ви підвищення професійної компетенції?	так	ні		

А.2 Кількісні показники в розрізі типів закладів і категорій дітей в них

Тип закладу	Кількість закладів	Загальна кількість дітей	Кількість дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування	Кількість дітей, які опинились у складних життєвих обставинах	Кількість дітей з інвалідністю	Кількість осіб, старше 18 років
НРЦ	10	36	36	0	19	1
Дитячий будинок	5	234	179	55	16	1
ЦСПРД	18	508	238	80	5	3
Гімназія	2	48	36	12	0	0
Лицей	6	57	44	6	1	0
Спеціальна школа (школа-інтернат)	22	410	249	17	95	13
Спеціалізована школа (школа-інтернат)	2	20	20	0	0	0
Заклад професійно-технічної освіти	3	44	44	0	2	1
Будинок дитини	2	114	79	35	16	0
Дитячий будинок-інтернат	3	35	15	7	35	59
Приватні заклади	3	52	21	12	1	1
Центр підтримки для дітей та сімей	1	21	21	0	0	0
Притулок	1	9	7	0	0	1
Школа-інтернат для дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування	1	60	60	0	5	2
Всього	79	1648	1049	224	195	83

А.3 Розподіл закладів та дітей в них по воєводствах, типу місцевості, консульських округах України в Республіці Польща

Назва консульського округу, який здійснює обслуговування закладу	Назва воєводства	Кількість закладів	Місцевість (сільська/міська)	Загальна кількість дітей	Кількість дітей, які перебувають на консульському обліку
Варшавський консульський округ	Мазовецьке воєводство	2	1/1	20	20
	Лодзьське воєводство	28	26/2	715	715
Краківський консульський округ	Сілезьке воєводство	10	3/7	153	125
	Свентокшиське воєводство	1	0/1	21	21
	Малопольське воєводство	1	1/0	16	0
Гданський консульський округ	Поморське воєводство	24	11/13	441	424
	Західнопоморське воєводство	1	1/0	102	102
	Куявсько-Поморське воєводство	1	0/1	15	15
Люблінський консульський округ	Люблінське воєводство	2	1/1	33	33
Вроцлавський консульський округ	Опольське воєводство	1	1/0	8	8
	Нижньосілезьке воєводство	8	3/5	124	122
Всього	11	79	48/31	1648	1585

А.4 Результати опитування

4.1. Чи звертались до консульських установ України по допомогу в оформленні дитині паспорта громадянина України?	%
Ні	71,88%
Так	21,88%
Так, але відповіді чи допомоги не отримано	6,25%

4.2. Чи перебувають діти на консульському обліку	%
Ні	6,25%
Так	93,75%

4.3. Заклади освіти, в яких діти здобувають освіту	%
В польських закладах освіти	12,5%
В українських закладах освіти	65,63%
В українських та польських закладах освіти	21,88%

4.4. Доступ до мережі Інтернет	постійний доступ	доступ обмежений у визначені години	немає доступу до мережі Інтернет
% закладів	78,13%	17,19%	4,69%
4.5. Забезпеченість гаджетами	кожна дитина забезпечена гаджетом	один гаджет на кількох дітей	у дітей немає гаджетів
% закладів	54,69%	37,5%	7,82%
4.6. Забезпеченість українськими підручниками	Забезпечені	Частково забезпечені	Не забезпечені
% закладів	40,625%	15,625%	43,75%

4.7. Отримання дошкільної освіти дітьми до 7 років	%
здобувають освіту в польських закладах	15,63%
вказали інше	73,44%

не здобувають дошкільну освіту	10,94%
--------------------------------	--------

4.8. Випадки насильства	%
Були, всередині дитячого колективу	1,56%
Були, з боку сторонніх осіб	3,13%
Випадків не було	95,31%

4.9. Ротація супроводжуючих у групі	К-ть	%
Щомісяця	8	12,50%
Щоквартально	12	18,75%
Кожні 2 місяці	18	28,13%
Більше 6 місяців	8	12,50%
Не відбувалась	18	28,13%
Не потребують ротації	39	60,94%
Потребують ротації	25	39,06%

А.5 Перелік областей, з яких супроводжуючі груп дітей перебувають у Польщі без ротації понад 6 місяців

Назва області	Кількість закладів	Кількість вихованців
Вінницька	1	7
Волинська	5	92
Дніпропетровська	1	29
Запорізька	8	356
Київська	2	116
Кіровоградська	4	51
Одеська	13	323
Полтавська	2	73
Рівненська	1	36
Харківська	1	8
Хмельницька	3	23
Черкаська	1	8
Всього: 12	42	1122

Про Проєкт

Мета Проєкту:

надати підтримку органам влади та місцевого самоврядування у здійсненні моніторингу, забезпеченні захисту та базових потреб дітей, влаштованих у сімейні форми виховання, дітей, залишених без батьківського піклування, та дітей, які перебували цілодобово в закладах інституційного догляду і виховання в т.ч. переміщені в інші регіони України в період військової агресії Росії.

Цільові групи Проєкту:

працівники служб у справах дітей, надавачі соціальних послуг, прийомні батьки, патронатні вихователі, батьки-вихователі ДБСТ, опікуни, піклувальники, працівники закладів інституційного догляду і виховання, зокрема будинків дитини, волонтери.

Бенефіціари Проєкту:

діти-сироти; діти, позбавлені батьківського піклування; діти, залишені без батьківського піклування, зокрема новонароджені та діти раннього віку, які перебувають в будинках дитини, центрах реабілітації та паліативної допомоги, а також діти, які перебували цілодобово в закладах інституційного догляду і виховання системи освіти в т. ч. повернуті в свої сім'ї, переміщені в інші регіони України.

Діяльність Проєкту включатиме:

- надання підтримки у розробці та вдосконаленні правових аспектів захисту дітей в умовах воєнного стану з питань виявлення, обліку, переміщення, тимчасового влаштування, забезпечення потреб та возз'єднання з батьками, родичами;
- проведення моніторингу стану дітей, які перебувають в усіх формах альтернативною догляду, та їх підтримка у задоволенні основних потреб, зокрема щодо харчування немовлят.
- проведення моніторингу потреб та підтримка дітей, яких повернули з інтернатних закладів до своїх сімей у зв'язку з початком війни.
- підвищення спроможності спеціалістів соціальних підрозділів різних рівнів та надавачів соціальних послуг, сімей, які здійснюють догляд та виховання влаштованих до них дітей, персоналу інтернатних закладів щодо захисту дітей, забезпечення їхніх основних потреб у надзвичайних ситуаціях.

Партнери Проєкту:

Проект реалізує Міжнародна благодійна організація «Партнерство «Кожній дитині» на замовлення Міністерства соціальної політики за фінансування Представництва дитячого фонду ООН ЮНІСЕФ у співпраці з Національною соціальною сервісною службою України, службам у справах дітей обласних воєнних адміністрацій, регіональними підрозділами Нацсоцслужби, Міністерством освіти та науки України, Міністерством охорони здоров'я України.